

IT inför framtidens

Ett rundabordssamtal med **unga perspektiv** mellan...

Lennart Lennerlöf (red)

och "30-års-gruppen":

Martin Axelsson, Margareta Catasús, Anders Hektor,
Karin Hååg, Johan Jörgensen, Anders Olsson, Hagge Rilegård,
Dominique Vos samt Kristina Johansson (sekr)

Denna småskrift i programmet Telematik 2001, tema:
Informationssamhället – för och emot, utgör samtidigt
KFB-rapport 1999:18 (ISBN 91-88371-33-6) och
TELDOK Rapport 129 (ISSN 0283-5266).

Rapporten kostar 120 kr exkl moms.

TITEL/TITLE

IT inför framtiden

Ett rundabordssamtal med
unga perspektiv

ISSN

KFB: 1104-2621

TELDOK-rapport: 129

ISSN TELDOK: 0283-5266

FÖRFATTARE/AUTHOR

Lennart Lennerlöf

PUBLICERINGSDATUM/DATE PUBLISHED

April 1999

SERIE/SERIES

Telematik 2001

KFB-Rapport 1999:18

UTGIVARE/PUBLISHER

**TELDOK och KFB – Kommunikations-
forskningsberedningen, Stockholm**

ISBN KFB:

91-88371-33-6

KFBs DNR

98-0724

TELDOK-rapporter kan beställas från Lindegården, telefon 020-23 00 11.

TELDOK-reports can be ordered from Lindgården by calling +46-20-23 00 11.

I Kommunikationsforskningsberedningens – KFB – publikationsserier redovisar forskare sina projekt. Publiceringen innebär inte att KFB tar ställning till framförda åsikter, slutsatser och resultat.

KFB-rapporter försäljs genom Fritzes Offentliga Publikationer, 106 47 Stockholm, tel 08-690 90 90.

Övriga KFB-publikationer beställs och erhålls direkt från KFB. Man kan dessutom abonnera på tidningen KFB-Kommuniké.

KFB Reports are sold through Fritzes', S-106 47 Stockholm.

Other KFB publications are ordered directly from KFB.

IT INFÖR FRAMTIDEN

Ett rundabordssamtal med unga perspektiv
mellan Lennart Lennerlöf (red.)
och "30-års-gruppen" Martin Axelsson,
Margareta Catasús, Anders Hektor, Karin Hååg,
Johan Jörgensen, Anders Olsson,
Hagge Rilegård, Dominique Vos samt
Kristina Jonsson (sekr.)

Företal

Vad händer med människor och yrkesroller, företag och företagandets villkor när vi nu surfar fram på en allt snabbare förändringsvåg buren av den digitala revolutionen? Vad händer med dem som lever inbäddade i informationssamhället och som genom sin kapacitet svarar för de nya företagens galopperande värde – och vad händer med dem som känner sig ställda utanför?

Cirkeln sluts – nästan – när vi nu har den stora glädjen att igen kunna presentera en småskrift som återger ett spännande rundabordssamtal kring IT-användningens konsekvenser för människor och verksamheter. Lennart Lennerlöfs förra rapport i den här skriftserien – ”IT i arbetsliv och samhälle” – var den första som utkom i programmet Telematik 2001; den här rapporten dokumenterar det sist påbörjade projektet i samma program. (De två återstående rapporterna ur Telematik 2001 väntas inom kort.)

Lennart Lennerlöf, professor emeritus med inriktning på spelet teknik-organisation-arbetsförhållanden, har lyhört och insiktsfullt ”producerat” – koordinerat och refererat – ett nytt rundabordssamtal. Samtalet äger rum utifrån ”unga perspektiv”: samtalsdeltagarna är runt de trettio och från IT-branschen eller med särskilda erfarenheter av IT-användning.

Samtalsdeltagarna – som vi genom det hudnära referatet nästan kan höra och se – representerar något nytt, något som sagts ska ställa existerande affärslogiker och samhällsvärderingar på huvudet. Om de talar för en viss kohort (Nintendo-generationen, generation X eller Y), för attityderna vid en viss ålder eller för anställda och entreprenörer i en viss bransch vet vi inte; de talande är knappast typiska trettioåringar och inte överens med varandra.

Samtalet är inte slut när Du lägger ifrån Dig referatet, det påpekar Lennart Lennerlöf gärna. Alla kan vi fortsätta diskussionen, gamla som unga, med den här småskriften som grund.

Programmet Telematik 2001, som nu snart avslutas, har tillkommit för att studier av tidiga användare och användningsområden redan i dag ska kunna ge vägledning för beslut och åtgärder som gäller den fortsatta utvecklingen. Totalt ett dussintal rapporter och

småskrifter har redan blivit utgivna eller kommer att utges sedan programmet startade för ett par år sedan. (Utgivna skrifter förtecknas på omslagets insida.)

Styrkta av det mottagande som Telematik 2001 har fått, startar nu KFB och TELDOK ett nytt program – Telematik 2004 – som har liknande utgångspunkter men fäster vikten av andra och mer avgränsade tillämpningsområden.

KFB är en myndighet som planerar, initierar, samordnar och stödjer övergripande forskning, utveckling och demonstrationsverksamhet (FUD). KFBs verksamhet omfattar bl a telekommunikation. Mer information om KFB finns bl a på www.kfb.se.

TELDOK initierades och finansieras av Telia för att lättillgängligt kunna dokumentera erfarenheter av tidig IT-användning. TELDOK publicerar och sprider rapporter samt ordnar seminarier och studieresor. Mer information om TELDOK finns bl a på www.teldok.org.

Trevlig läsning önskas.

Urban Karlström
Generaldirektör KFB

Bertil Thorngren
*professor, CIC, Handelshögskolan,
Telia Business and Innovation,
Ordförande TELDOK Redaktionskommitté*

En introduktion

– istället för sammanfattning

”... de som tillhandahåller och utvecklar system och liknande, när ska de upptäcka användarna ordentligt? ... man glömmer bort människorna i denna IT-värld.” (Karin Hååg)

”Jag tror, att inköparna ... inte har särskilt stort tekniskt kunnande men att de köper sin försäkring ...”(Anders Hektor)

”Det är ledarnas uppgift att visa på möjligheter och bidra till att undanröja hinder. Nu är det ofta tvärtom, ledarna visar på hinder och undanröjer möjligheter – och då blir det fel.” (Hagge Rilegåd)

”När det är så starkt kaotiskt, som det är, när man inte riktigt vet vad som håller på att hända, så skall man försöka ge hjälp att skapa en vision. Alltså, vart skall vi åka?” (Anders Olsson)

”Den fråga vi ska ställa oss är var jobben försvinner och var de tillkommer. ... det kommer ett stort antal nya jobb inom service-sektorn. ... Den digitala service-sektorn är internationell.” (Johan Jörgensen)

”Men man kan inte lösa vare sig arbetslöshetsfrågan eller ojämlikhetsfrågan ... enbart med datautbildningar eller med hjälp av e-post-adresser. Man måste koppla till ett innehåll ...” (Margareta Catasús)

”Var med och påverka, se människor ur den stora massan som att de faktiskt är individer, visa solidaritet.” (Martin Axelsson)

” – vi vet i stort sett ingenting om framtiden. Vi är bara på väg. Vi kan bara se, att människor strömmar åt vissa håll. ... Det är till stor del individers initiativ som styr utvecklingen.” (Dominique Vos)

Detta är för mig ett slags återfall i rundabordsamtal. Liksom förra gången har jag här ovan inlett min introduktion med ett citat från varje deltagare. De kanske väcker din undran – vad menar de som sagt det här egentligen? Det kan du få reda på genom att läsa texten på de följande sidorna.

I juni 1977 hade jag förmånen att få leda ett rundabordsamtal med ett antal välrenommerade forskare-utvecklare inom IT-området. Det publicerades med titeln "IT i arbetsliv och samhälle" i KFB/Teldoks skriftserie inom programmet Telematik 2001 (KFB-rapport 1997:47 och samtidigt Teldok Rapport 117).

För någon tid sedan kom programmets styrgruppen med förslaget, att jag skulle leda ett liknande samtal men nu i en grupp yngre deltagare. Jag accepterade. Deltagarna valdes ut av styrgruppen. Åldern varierade mellan 27 och 37 år – själv är jag något äldre, född 1927. (Se deltagarpresentationer på skriftens sista sidor!) Samtalet ägde rum den 15 december 1998.

Deltagarna var inte bekanta med varandra sedan tidigare. Inte heller jag kände dem. Inför mötet tog jag kontakt med var och en via e-post och telefon för att förbereda vad som komma skulle. Vi träffades alla för första gången ett par timmar innan det här refererade samtalet, bekantade oss med varandra och enades om hur vi skulle gå tillväga. Däremot repeterade vi inte vad vi skulle säga. Referatet är sålunda baserat på en fräsch och orepeterad diskussion.

Vid det förra samtalet hade jag haft en dubbel roll som både ordförande och meddebattör. Nu var det "30-års-gruppens" åsikter, som skulle redovisas, och min uppgift var begränsad till att som ordförande leda diskussionen, kanske då också ställa en och annan fråga.

Samtalet handlade, som förra gången, om ITs användning och om de följer olika tillämpningar kunde antas leda till för människor och verksamheter. Sålunda inte om tekniken i sig. Framtidsperspektivet varierade mellan 2001 och 2010.

Deltagarna hade olika bakgrunder och erfarenheter. De hade emellertid det gemensamt, att de alla hade kvalificerade erfarenheter från arbete med olika slags IT-tillämpningar. De kan sålunda inte på något sätt betraktas som representativa för hela sin åldersgrupp. Detta avspeglades naturligtvis i diskussionen, även om vi försökte ta ett brett perspektiv.

Samtalet bandades och den här redovisade texten återger vad som sades. En viss detaljredigering har varit nödvändig – ett muntligt samtal blir inte alltid alldeles lättbegripligt i en obearbetad utskrift. Men jag har gjort redigeringen mycket försiktigt och eftersträvat att så långt möjligt bevara den ursprungliga samtalstonen.

Jag har däremot inte omdisponerat samtalets förlopp. Det innebär, att texten följer sin egen slingrande samtalslogik. Mycket av dess kvalitet ligger i just detta och kan bara upplevas om man tar del av det ursprungliga flödet. Det kan inte komprimeras i en sammanfattning.

På samma sätt som förra gången har jag därför också avstått från att införa underrubriker i texten. Det skulle knappast vara möjligt utan att göra om och göra våld på det organiska förloppet. För att underlätta orienteringen har jag istället fört in stickord i marginalen. De ger naturligtvis endast ett begränsat urval av allt som sades.

Samtalet gav en mängd intressanta och stimulerande synpunkter. Det hade inte som syfte att leda fram till några gemensamma ställningstaganden. Ibland var deltagarna överens, ibland inte. Du kan i båda fallen ta del av deras argument. Du är alltså nu inbjudan att följa vår diskussion, gärna också att föra den vidare i din krets!

Stockholm i januari 1999

Lennart Lennerlöf

Samtalet

Lennart Lennerlöf

Vi som sitter runt bordet den här gången känner inte varandra sedan tidigare. Men vid ett inledande möte har vi nu kommit överens om, hur vi ska lägga upp samtalet. Min **inledning** är ett försök att sammanfatta detta.

Vårt samtal ska handla om informationsteknikens användning och om dess följder för olika slags verksamheter och för oss människor, inte om tekniken i sig.

IT-utvecklingen samspekar med en rad andra faktorer. Tex förändrade organisationsfilosofier, globalisering, politiska beslut. Det ska vi förstås också uppmärksamma.

Vi ska utgå från arbetslivet. Men arbetslivet är naturligtvis inte isolerat från samhället i övrigt. Och mera specifikt kan vi konstatera, att IT-utvecklingen påverkar våra förhållanden både i och utanför arbetslivet. Människor är hela och odelbara. Vi kan inte spjälkas upp i olika från varandra avskilda delar, en i arbetet och en utanför. Samtalet kommer därför att handla om människor i arbetsliv och samhälle.

Ni, som deltar i samtalet, ska utgå från era egna erfarenheter. Men inte begränsa er till, hur ni själva har det, och tror, att ni själva kommer att få det. Utan i ett vidgat perspektiv, där ni funderar över konsekvenser för olika slags verksamheter och för olika grupper av människor.

Vi ska föra den här diskussionen i ett framtidsperspektiv. Inte för att på ett enkelt och entydigt sätt säga, att just så här kommer det att bli. Men vi har sagt oss, att vi på grundval av det, som vi iakttar i dag, bör kunna dra vissa slutsatser om hur utvecklingen kan komma att gå. Samtidigt antar vi, att beroende på vilka utvecklingskrafter som kommer att dominera, så kommer framtiden att utformas olika på olika sätt. Vi kan då också försöka bedöma vilken utveckling, som vi tycker är bra och gynnsam, vilken vi tycker är dålig och ogynnsam.

IT – användning, följder

Arbetsliv och samhälle

Framtidsperspektiv

Vårt framtidsperspektiv måste vara tillräckligt långt för att något väsentligt ska hinna hända. Men om skeendet ska vara någorlunda förutsebart får det inte vara alltför långt. Vi har, på samma sätt som vid det förra "runda bordet", talat om att sätta en bortre gräns för våra framtidsvisioner till ca 2010.

Framtiden formas ju av människor, av människors handlande. Någon sa häromdagen: Bästa sättet att förutse framtiden är att påverka den. Det blir då också naturligt för oss att ställa frågan: Vad bör göras nu eller inom den närmaste framtiden för att främja en positiv utveckling och för att motverka en negativ? Då har vi sålunda ett kortare tidsperspektiv – ungefär till 2001.

Nu har vi inte som målsättning att absolut komma fram till gemensamma ståndpunkter. Om vi kommer överens om någonting, så är det intressant. Om samtalet visar, att uppfattningar, motiverade på olika sätt, kommer att stå emot varandra, så är det lika intressant.

Vi ska nu gå en runda, där var och en av er får tillfälle att **komplettera min inledning**. Dels genom att säga något om vem ni är och vad ni har för erfarenheter. Dels genom att ange en eller ett par frågor per person, som ni gärna skulle vilja ha upp till en debatt.

På motsvarande sätt ska ni så småningom, som avslutning, få tillfälle att sammanfatta vad var och en av er anser vara mest angeläget att göra inför framtiden

Men nu börjar vi med dej, Johan.

Johan Jörgensen

Jag är 32 år. Sitter som vVD på ett företag som heter Neutron, ingår i Spray-gruppen. Sysslar med att föra ut kunskap om hur man använder interaktiva medel på ett affärsmässigt sätt.

Jag vill gärna ta upp frågan om vad som händer, när allt mer digitaliseras i våra liv. Vad händer med de människor, som producerar de alltmer immateriella produkterna?

När vi alltmer börjat att administrera oss själva, vad händer då med yrkesrollerna? Vad händer i en global värld, där det råder en optimeringsekonomi?

Karin Hääg

Jag är 27 år. Jobbar på Ekonomistyrningsverket och sysslar med

Vad bör göras?

Digitalisering

Yrkesroller

Upptäck
användarna

styrningsfrågor inom statsförvaltningen – myndigheter och regeringskansliet.

Jag skulle gärna, lite provokativt kanske, vilja ta upp frågan: När ska IT-folket, alltså de som tillhandahåller och utvecklar system och liknande, när ska de upptäcka användarna ordentligt? Jag tycker ibland, att det känns, som om man glömmer bort människorna i denna IT-värld.

Margareta Catasús

37 år. Jobbar i Älvsjö stadsdelsförvaltning med plan- och miljöfrågor. Jag är samordnare, projektledare, handläggare – ja, byråkrat. Även om jag bara jobbar med de frågorna, så kommer jag mycket i kontakt med alla olika verksamheter och enheter inom en stadsdelsförvaltning. Skola, barnomsorg, äldreomsorg, allt vad vi håller på med.

Klyfta

Det har blivit tydligt, att det blir en klyfta mellan dem som behärskar det här med IT och dem som inte behärskar det. Genom Kunskapslyftet, där man ger alla arbetslösa möjlighet att utbildas inom multimedia och sådant och genom att alla skolelever nu ska få en egen bärbar dator, en egen e-postadress, så blir det en övertro, att bara man får det här verktyget, så löser man alla världens problem. Men man glömmer bort att ge IT ett innehåll.

Övertro
Innehållet?

Jag tror, att det är en stor risk, att demokratin sätts ur spel. Det är bara de, som håller sig framme och behärskar det här och själva kan ge det ett innehåll, som hörs. De andra sitter med sina PC-apparater hemma och använder dem bara för sig själv men de kommer inte ut i världen. De kanske använder e-post – men vad jag menar är, att man måste koppla ihop det här mycket mer med annan kunskap. IT är ingen kunskap i sig.

Hagge Rilegård

Jag är 35 år. Managementkonsult och VD för ett företag som heter evolution, det betyder ju utveckling. Det innebär, att jag jobbar med förändring i företag och en del andra organisationer.

Nya
strukturer

Det som är intressant där, det är inte hur de nya företagen växer fram utan hur de befintliga företagen överlever med nya system och strukturer. Och då menar jag gränser mellan företag, allianser, nätverk, men också gränser inom företag, nya organisationsformer, nya sätt att utföra arbete och nya sätt att styra.

Ett annat perspektiv är, att förändring åstadkoms inte av företagsledningarna utan av människor ute i verksamheterna. Så hur påverkas den enskilda människans villkor av teknikutvecklingen?

Och en tredje viktig och intressant fråga är den, som Margareta var ute efter, tror jag, fast med ett litet annat perspektiv: Hur kan man skapa de vinna-vinna lösningar mellan företag och individer, som gör att utvecklingen går framåt för alla och att inte några eller många människor blir avhängda?

Hur ser förhållningssättet till arbete och fritid ut framöver? Kommer det att finnas en skiljelinje däremellan? Sedan kan man förstås växla upp det här på samhällsnivå också. Det kan vi återkomma till.

Anders Olsson

30 år. Jag jobbar också som managementkonsult, i mitt fall i ett IT-bolag, som heter Connecta. Jag hjälper till att planera IT-utvecklingar i företag, åt företagsledningarna. Jag är också med och genomför förändringarna. Arbetar ofta i ett kommersiellt perspektiv.

Där finns några axiomer: det ska vara bättre, snabbare, färre osv. Jag skulle vilja ha ett lite mer kritiskt perspektiv, vilket inte alltid sammanfaller med min roll, när jag jobbar på företag. Vad menar jag egentligen, när jag säger, att det ska vara bättre, snabbare och färre? Vad är det för vits med hastigheten egentligen? Hur blir det med trygghet i förhållande till förändring? Man måste kunna hantera förändring och fortfarande känna sig ganska trygg.

Och sedan utanförskapet, det som jag tror Margareta var inne på – när förändringar sker så snabbt, så hänger inte alla med. Och hur hanterar vi alla de människor, som inte hänger med? Det här blir tydligt för mig, när jag formerar planer, som jag sedan får vara med och genomföra. Det är lätt att sitta i en elitgrupp och planera saker och ting men det är oerhört svårt att genomföra det sedan. För då stöter man just på det här med hastigheten och med utanförskap hos de människor, som skall ta emot.

Så jag skulle vilja diskutera just hastighet och utanförskap ur ett lite mer kritiskt perspektiv på IT-utvecklingen.

Martin Axelsson

32 år, från Kramfors. Jobbar inom vården och inom det fackliga.

Vinna-
vinna för
alla?

Bättre,
snabbare,
färre?

Utanför-
skap

Klassfråga,
könsfråga

Har IT-vana som användare sedan ganska många år tillbaka. Som jag själv ser det numera – som avancerad användare för att hitta nya användningsområden med den här apparaten.

De frågor, som jag tycker är viktiga, är bl a om IT är en klassfråga och en könsfråga. Jag hävdar att det är så.

Är det för enkelt att se IT som en patenterad lösning på många företagsproblem? Jag spinner vidare på vad Anders O. precis har sagt och hävdar, att det är så.

Går utvecklingen för snabbt? Det anser jag också, att den gör.

Anders Hektor

Jag är 33 och är doktorand på en tvärvetenskaplig institution i Linköping, som heter Tema teknik och social förändring . Där skriver jag på en avhandling som handlar om informationsvanor, strategier med IT. Under 1998 har jag varit tjänstledig från min forskning och arbetat på KFB. Innan jag blev doktorand, så studerade jag sociologi på högskolan i Växjö.

Samhällsförändring

Det intressanta för en sociolog är samhällsförändring, den samhällsförändring som pågår just nu. Av olika skäl så kom jag in på det postindustriella samhället, som det skrevs en hel del om under 70-talet. Alvin Toffler, en av de framtidsförfattare som jag läste, inledde en konferens för någon vecka sedan i Wien med att säga: ”Ni är alla soldater i en revolution”. Det fångar på något sätt upp andemeningen i det synsättet.

Men jag frågar mig, om det verkligen är någonting helt nytt och i grunden annorlunda som håller på och sker – om det är någon revolution i ordets verkliga mening.

Äga information?

Så två viktiga frågor. Först frågan om man alls kan äga information. Man kan ta exempel: När jag svarar Sifo på deras frågor, så skapas en produkt som har ett värde, som de tjänar pengar på. Borde inte jag då få betalt, för jag är ju faktiskt källan?

Ett annat exempel: Humankapital som är så lättflyktigt och svårt att hantera för företagen. Hur blir det med kunskaperna i humankapitalet, när det ska bli ett strukturellt kapital, som man kan bokföra, ta betalt för och behålla även om personen skulle försvinna. Skulle det innebära en alienering från den egna produktivkraften för att tala med Marx? På samma sätt som man blev alienerad från sitt arbete, när man sålde sin muskelkraft.

Sedan finns det en allmän fråga om problemet med tillit. Hur

känner, hur upplever vi tillit och hur skapar vi tillit, när vi via tekniken kommunicerar med andra människor, som vi kanske inte känner över huvud taget?

Dominique Vos

Jag är 27 år och jobbar som IT-konsult på ett större internationellt konsultföretag, Cap Gemini.

Jag är allmänt intresserad av hur IT kommer att påverka arbetslivet. Men framför allt av hur det kommer att skapas nya affärsmöjligheter. Speciellt nu när man ser, att det bildas olika handelsblock i världen som i Nordamerika NAFTA, i Europa EU, EMU, euron. Det är faktiskt t o m så, att det är tekniken som ofta möjliggör de här handelsblocken.

Hur kommer IT att påverka människan? Om man tittar på människors behov över tiden, som jag tycker man kan utläsa ur människors kulturkonsumtion, så uppmärksammades tidigare gärna spektakulära saker. T ex Ginger Rogers och Fred Astaires filmer från 30- eller 40-talet med spektakulärt upplagda danser och scener. Idag däremot är det Robinson vi tittar på. Och vi är inte ute efter det spektakulära, det utspelas på en öde ö, utan efter interaktionen mellan människor. Och jag undrar om det är ett resultat av det som har hänt med teknifieringen, där IT-utvecklingen inneburit, att vi kommer längre ifrån varandra som människor. Att vi nu kanske behöver lite mer av det mänskliga i vår kultur.

Sedan funderar jag också på, om världen är någon slags våg, som söker balans över tiden. Och om människan, vilket jag tror, är en frisk art som hela tiden söker denna balans. Hur kommer detta då att visa sig framöver?

Lennart Lennerlöf

Tack skall ni ha! Det var ju många och varierande synpunkter. Vi ska nu **fortsätta samtalet som en inbördes diskussion mellan er alla**. Är det någon som reagerar direkt på vad någon annan sa och vill kommentera?

Anders Hektor

Det finns en ganska stor gemensamhet, tycker jag, mellan de olika frågor som tas upp. Både vad gäller hur man hanterar det im-

Tillit

Affärsmöjligheter

Mänskliga kontakter

Likheter

materiella och människors olika möjligheter att hantera sin nya situation.

Johan Jörgensen

För snabbt??

Jag undrar om det här som Martin sa, att utvecklingen går för snabbt. Hur då för snabbt? Hur kan man bromsa ner utan att ...

Martin Axelsson

Tid att sätta sig in

Jag hävdar, att det går för snabbt av den enkla anledningen, att vi skapar ett behov av att lösa stora uppgifter med hjälp av IT ute på arbetsplatserna utan att ge de människor, som skall hantera de här uppgifterna, den tid det krävs att sätta sig in i vad det faktiskt är de skall hålla på med.

Vi får t ex det här traditionella svaret när vi går in på banken: ”Nej, tyvärr – du kan inte hämta ut pengarna, det är dataavbrott.” Men många gånger handlar det inte om ett dataavbrott, utan om att de inte hanterar situationen fullt ut, när det händer något oförutsett. Många har helt enkelt inte fått den tid som krävs att sätta sig in i det nya. De får ofta nytt varje år och då ska de lära sig nyheter gång på gång. Vi har fortfarande väldigt många, som tillhör medelåldern ute på arbetsplatserna och de tröttnar till slut, de sätter sig inte in i så mycket som de skulle vilja.

En annan sak är, att detta går hand i hand med vad jag menar, när jag säger att det är en klassfråga. Utvecklingen har gått så fort. Om vi idag köper en dator hem till en familj, så kommer barnen efter fem månader och säger: ”Hörru du, jag har hittat ett nytt spel, som jag vill ha in på datorn. Men det går inte på våran, den är för gammal.” Då blir det en ekonomisk fråga – har man råd att hänga med i utvecklingen? Och då menar jag, att den går för fort, när vi inte, gemene man, har möjlighet att hänga med. Och när för övrigt arbetsplatserna inte heller har möjlighet att hänga med.

Råd att hänga med?

Lennart Lennerlöf

Får jag skjuta in en fråga i form av två motsatta påståenden?

Fortare nu än förr?

Med jämna mellanrum brukar två olika uppfattningar komma till tals. Den ena säger: ”Ni påstår, att det sker så stora förändringar nu och att de sker så snabbt – men detta har ju människor sagt i alla tider. Går det verkligen fortare och är det större för-

ändringar nu än tidigare?” Den motsatta uppfattningen kom bl a till uttryck i svaren på en rundfråga, som gjordes som underlag för ett radioprogram. Man frågade: ”Är det något ord, som ni tycker mer än alla andra karaktäriserar samtiden?” Majoriteten ansåg att ordet var ”fortare”.

Johan Jörgensen

Men vad talar vi egentligen om? Utveckling eller implementering? Det som sker på arbetsplatserna, det ser jag inte som en utveckling, som går för fort, utan som en implementering, som går väldigt fort. Jag tror att det är viktigt att skilja på de två sakerna.

När det gäller det här med människors tillgång till datorer och att ”spelen kräver allt mera”, så är det ju så. Men man kan kontra genom att konstatera, att samtidigt blir datorerna billigare och billigare. Så billiga, att alla människor får tillgång till dem. Så det man kanske idag kan se som en klassfråga, ser jag på väg att försvinna bort från att vara en klassfråga.

Hagge Rilegård

En reaktion här på vad både Martin och Johan säger. Det finns ju möjligen ett vägval här. Antingen att hindra eller sakta ner utvecklingen eller att snabba upp förändringsmetoder och utvecklingsverktyg och allt som möjliggör för både människor och organisationer att använda den nya tekniken fullt ut. Och där är min uppfattning, att det aldrig har gått att hindra eller sakta ner en teknisk utveckling. Det gäller istället att förbättra verktygen runt omkring.

Driva förändringar, inte uppifrån och neråt, såsom det har gjorts förut, utan nerifrån och uppåt. Att sudda ut de klassiska motsättningarna mellan arbetstagare och arbetsgivare, liksom andra klassiska motsättningar, könsmotsättningar, åldersmotsättningar – så'nt som enbart hindrar utvecklingen.

Anders Hektor

Jag tror precis som du, Hagge. Tidigare, för tio år sedan, så tror jag, att det var mycket större skillnader. Det är klart, att när det kommer en ny teknik, så finns det ju så kallade ”early adopters”, tidiga användare som har mycket pengar, bra utbildning o s v

Utveckling eller implementering?

Utvecklingsverktyg

Nerifrån och uppåt

Tidiga brukare

Storstad
– lands-
ort

Det är inte så konstigt. Det var ju likadant med telefonen och med radion och med TV:n.

Det har nog varit ganska mycket en klassfråga och det kanske det är fortfarande, rent faktiskt, statistiskt. Det är kanske färre LO-an slutna än TCO-an slutna, som har dator hemma av ett nyare snitt. Men skillnaden, tror jag, utjämnas alltmer och ganska snabbt dessutom. Den största skillnad, som kommer att finnas kvar, tror jag, är en geografisk skillnad mellan storstad och landsort.

Användar-
vanor

När allt fler får datorer av jämförbar art, så blir det ju mindre intressant att titta på vilka som har vad och mer intressant att se på vad man gör med datorerna. Jag tror, att man hanterar dem på väldigt olika sätt. När det gäller hanteringen och själva användarvanan, så tror jag, att det kommer att finnas bestående skillnader. På samma sätt som det finns skillnader i hur man tittar på TV och vad man har för olika vanor där. Om detta är bra eller om det är dåligt, det vet jag inte. Det är väldigt svårt att säga någonting om det.

Jag tror också, att det är två olika slags problem, som du talar om, Anders.

Det ena är tillgångsproblemet och det andra är frågan om vad man har för kunskap för att hantera tekniken. Om man inte kan hantera ett problem som dyker upp, så kan det bero på, att man bara har ett slags, en ganska rudimentär kunskap om just det system, som man använder, något slags procedurkunskap.

Flexibili-
tet

Det sätter fingret på behovet av flexibel kunskap. Kanske också på ett mer socialt kapital för att hantera de situationer som dyker upp. Beredskap att lära sig, att veta att man hela tiden måste bära osäkerheten. Det är inte samma löneprogram man skall använda resten av livet utan det kommer nya hela tiden. Det är klart, att det är svårt att hänga med, om det var länge sedan man satt i skolbänken.

Martin Axelsson

Okun-
skap
inom
offentlig
sektor

En liten kommentar till vad jag också menar med att det går för fort. Mycket, tror jag, handlar om okunskap. Framför allt pratar jag nu om förvaltningar inom kommuner, landsting, statliga verk. Där det finns en väldigt stor okunskap, man investerar och investerar och investerar, man uppgraderar konstant, vilket inne-

bär att de anställda ute/inne på dessa arbetsplatser inte hänger med.

Jag läste för något år sedan en datatidning, där den IT-ansvarige, en ung kille, avsevärt mycket yngre än vad jag är, hade fått frågan om han skulle uppgradera till nya Windows 95 på arbetsplatsen. "Nej, vi har gjort en kostnadsberäkning och ser, att vi skulle inte effektivisera arbetsplatsen, så vi har beslutat att behålla Windows 3.11". Och jag såg en fortsättning på det. De använder fortfarande Windows 3.11, som alltså hos de flesta anses vara helt antikt idag. Men de ansåg, att de gjorde en inbesparing på arbetsplatsen: Det skulle inte gå att finansiera och inte att effektivisera genom att uppgradera. Det här synsättet efterlyser jag avsevärt mycket mer av. Jag kan också se, att många gånger är boven i dramat diverse IT-konsulter som kommer ut på arbetsplatsen för att få sälja.

Att sälja
IT

Karin Häåg

Jag hänger också på Martins resonemang om att det går för fort. Som du sa, Johan, handlar det kanske om implementeringen snarare än om utvecklingen. Varför skall man hela tiden uppgradera system? Jag håller absolut med er båda, att man gör det bara för att alla IT-tidningar säger så. Man tror, att företag och organisationer måste hänga med i utvecklingen även om man kanske inte vinner på det på kort sikt. Man får kanske i stället arga medarbetare, som inte förstår: "Varför ska vi göra det här nu, vi har ju precis ändrat systemet? Och hur skall vi hinna med att lära oss det?".

Hänga
med?

Jag frågade i början: När skall IT-folket upptäcka användarna? Och det var bland annat det här, som jag menade då. För vi kan inte sticka under stol med, att det är en stor affärsrörelse, det här med att sälja produkter och program. Det är ju inte så konstigt, att man försöker pracka på – kanske inte pracka på men sälja till företag och organisationer. Och då gäller det ju, som för den här unge IT-ansvarige, som du berättade om, Martin, att man funderar ett slag över om man har någonting att vinna på det hela.

Affärsrö-
relse

På min arbetsplats hamnar vi ibland i situationer, där vi har svårt att kommunicera med andra för att vi har en annan, och ofta nyare, programversion. Då har man ju inte effektiviserat

någoting, om det inte går att öppna dokument som man skickar via e-post.

Anders Olsson

Jag vill haka på det här med hastighet. Implementeringen går fort, sa du, Johan. Hagge talade om att finna förändringsverktyg. Att hitta användarna.

Hur motivera?

Min fråga är: Hur skall vi kunna motivera, hur ska vi förklara för användarna varför de måste implementera fortare? Vad är det man vinner egentligen?

Överflödig

Det kanske är lite filosofiskt. Men man måste kunna motivera och förklara varför allt ska gå fortare, om man nu använder det som argument, vilket jag ofta gör i min roll. Det ska gå fortare. Men jag tror, att en enskild medarbetare kanske har svårt att se, varför det ska gå fortare. Speciellt som man då känner sig hotad i sin arbetssituation. Man kanske ser, att man blir överflödig, om det också skall bli färre som gör samma sak. Jag tycker jag har svårt att motivera. Det är lätt att motivera för företagsledningar, men det är svårare att motivera för dem, som är där jag ska gå ut och förändra. ”Varför ska vi göra det här? Varför ska jag lära mig så mycket snabbare och så mycket mer om den här tekniken?”

Vi kan inte stoppa utvecklingen. OK. Men då får vi se till, att folk kan ta emot det här lite snabbare och bättre.

Men frågan återstår: Varför? Vad är visionen? Är vi predikanter, vi som säljer det här, eller är vi visionärer eller vad är vi för någonting? Ibland kan man få för sig, tycker jag själv, att man är lite grand av präst och predikant utan att man kan förklara varför det här är bra. Vi har en ganska dålig vision om IT i samhället. Jag tycker vi borde fundera på hur vi kunde skapa det goda livet.

Det goda livet?

Hur får vi det bättre som människor? Nu är jag riktigt filosofisk, men jag tycker det är viktigt att hitta den här kärnan. Annars pratar vi bara om hur vi skall kunna anpassa oss till utvecklingen. Vi kan ju styra utvecklingen, vi kanske inte ska gå fram så fort.

Det finns ju någon, den här filosofen som kallar sig Horatius, han som har Bakpartiet, som drog i nödbromsen på X2000. Han förespråkar ”Ta det lugnt”. Hitta en meningsfull sysselsättning, så får du en meningsfull tillvaro.

Dominique Vos

Jag tänkte på det här, att IT-konsulterna säljer. Inte för att försvara det så mycket men mer kanske för att dra lite paralleller. I bank- och finansvärlden så jobbar man mycket med gamla system, de kanske är 30 år gamla. Någon pratar om programspråket cobol och den här år 2000-problematiken, som kommer ur det. Jag är nästan övertygad om, att man från början inte har suttit med just det här cobolsystemet utan man hade något annat då. Just under kanske 60-talet, så bytte man ut och förändrade, uppgraderade, tills man hittade någonting som var OK, relativt bra.

Jag tror att vi är på samma nivå idag, under 90-talet, för att få andra IT-plattformar. Nu är det Microsoft och det är Internet och det är Office-paket och så'nt. De förbättras och uppgraderas tills de är tillräckligt bra. Sedan kanske de räcker. Sedan behöver man inte göra någonting åt dem på några år. Men tills man hittar någonting, som är tillräckligt bra, så tror jag, att på det här området så kommer utvecklingen att gå ganska snabbt.

Margareta Catasús

Flera småsaker. Det här med hastigheten – jag vill knyta an till vad Anders O. sa. Det är viktigt att stanna upp och se, vad man tappar på vägen, när det går så fort. Inte bara vad man kan vinna på att anpassa allting runt omkring, så att man hänger med den snabba tekniska utvecklingen. Utan man kanske faktiskt tappar någonting på vägen. Horatius, som stoppade tåget. Det är viktigt att stanna upp och hitta en meningsfull sysselsättning på vägen och inte bara jaga vidare hela tiden. Jag tror, att man förlorar på det.

Sedan vill jag knyta an till Johan. Det här med klasskillnader eller inte. Att alla har en egen dator eller tillgång till Internet – det tror jag inte alls betyder, att man suddar ut klasskillnaderna. Frågan är hur man använder datorn, som Anders H. sa. Och, som jag försökte förklara lite i min inledning, där kan det tvärtom bli ännu större skillnader.

Visst, många av oss har möjlighet att hänga med i den här snabba utvecklingen och utnyttja IT och datorer, så gott det går. Men de allra flesta har inte möjlighet att hänga med. Det blir jättestora skillnader där. Normalanvändaren använder ju inte ens en bråkdel av 3.11, tror jag. Så det finns ingen anledning, att den

Gamla system

Tills tillräckligt

Tappa på vägen?

Ökade skillnader

Pengar-
na styr

utvecklingen skall gå så fort, med nya Office- program och så. Men så länge det är pengarna som styr, så tror jag ändå, att det kommer en ny version varje år eller med ett och ett halvt års mellanrum, som det gör nu. De måste ju leva de också, de som gör programmen. Men det är inte alls styrt av vad man egentligen behöver.

Anders Hektor

Jag hoppas och tror, att farten kanske är på väg och sakta ner lite grand. För nu har man ju så väldigt avancerade – det kanske man också har sagt i alla tider – så väldigt avancerade program, som gör en massa saker, som man inte har någon som helst nytta av.

Hittills, tror jag, att det har varit väldigt mycket en fråga om, att teknikutvecklarna har utvecklat teknik med nya finesser, ständigt nya finesser, som kan göra olika saker. Den fyrkantiga rutan kan bli 3-dimensionell och man kan vända på den och få den i olika färger och den kan blinka och allt vad det nu är. Jag tror, att inköparna – jag har massor med fördomar om inköpare – jag tror, att de inte har särskilt stort tekniskt kunnande men att de köper sin försäkring: ”Det här skall hålla åtminstone så länge jag sitter på den här posten. Eller i varje fall så länge, som man kan begära av mig, eller så länge, som mina andra inköparkollegor av motsvarande storlek bedömer, att det skall hålla.”

Inköpar-
försäk-
ringar

Det blir en slags masshysteri. Man ska ha det här. Och det har kommit nya program hela tiden under en väldigt kort omsättningstid.

Överin-
veste-
ringar

Det var ett inslag på Rapport igår om att man i näringslivet investerar 10 miljarder för mycket i användarprogram. Och i offentliga sektor vet jag, att statskontoret har sagt, att det är flera miljarder där också. Och jag tror, att problemet är, att man vet inte vad man behöver.

Man vet inte vad användarna gör. Det är klart att de skall ha Netscape! Men vad skall de ha Netscape till? Det är inte alla som har nytta av det. Det är inte alla som har nytta av e-post ens. I mitt arbete ... jag har inte använt Power Point i hela mitt liv. Det är ju förbaskat, jag har haft den i bergis fem år. Vem betalar för det?

Det finns ingenting, som är lagom med den här utvecklingen. Men kanske, kanske kan man hoppas. Bara det att vi sitter och

pratar om det, det kommer kanske att få farten att minska lite grand. Vi får väl betrakta oss som något av Horatius själva.

Lennart Lennerlöf

Vid den förra rundabordsdiskussionen, så var det någon som frågade: Vad får det för konsekvenser både för människor och verksamheter, att vi ständigt är nybörjare?

Johan Jörgensen

Jag blir lite orolig, när vi sitter och pratar och det av en väldigt bestämd orsak. Man kan se IT-system som en bil, som man kan meka med. Den åker på vägar, som i sig är ett transportsystem. Just nu sitter vi bara och pratar om hur bilen är, som vi skall köra. Vi pratar inte om den underliggande drivkraften. Det digitala samhället.

Vad händer, när allt det vi gör kan digitaliseras, när varje arbetsuppgift som kan digitaliseras kommer att digitaliseras? Vad händer med människorna då? Du, Anders, pratade om varför du har Power Point i din dator. Därför att det är gratis. Det digitala logiken är sådan, att skapar du en produkt en gång, så kan du massproducera in i oändligheten för absolut inga pengar alls.

Vi kan se, att yrken försvinner. Vi har ju börsmäklarna. De finns inte längre. Yupprien är död. Det var den nya tidens flottare. Man flottade information från en plats till annan. Nu görs det automatiskt.

Vad händer, när jag i stället för att använda min lokala svenska bank via det digitala nätet använder en amerikansk bank? Vi kommer att se en enorm omfördelning av resurser av välfärd. Och den kommer inte att ske inom länder utan mellan länder, mellan grupper som i sin tur sträcker sig över länder. Vi pratar klassfrågor. Har dator, har inte dator. Vänta bara – vi pratar idag om att en del programmerare är dubbelt så effektiva som andra – när det börjar spridas in i andra branscher, vad får det för effekter? Vi är på väg mot en rockstjärneekonomi, där den som är bäst kan få hur stor inkomst som helst.

Det andra viktiga är vad vi som människor kan tillföra i varje enskilt ögonblick? Det skulle vara intressant att höra, hur många av er som tror att ni kommer att ha era jobb kvar och att de ser ut som det ser ut idag, om ett antal år, låt oss säga 2010.

Ständiga
nybörjare

Drivkraften

Yuppins
död

Rock-
stjärne-
ekonomi

Samma
jobb?

Lennart Lennerlöf

Genom handuppräckning. Vilka av de närvarande har i stort sett kvar samma slags jobb år 2010?

Sex av åtta anser det.

Vad är
ett jobb?

Hagge Rilegård

Jobb, Lennart. Vad är ett jobb? Jag jobbar med förändringar och jag kommer alltid att jobba med förändringar.

Hantver-
kare för-
svinner

Johan Jörgensen

Möjligtvis är det så, att vi, som sitter vid det här bordet, kanske inte är i riskzonen direkt, eftersom vi alla arbetar med något yrke, där vi ser oss själva ha ett värde i vår egen förmåga.

Men om du idag sitter och hanterar transaktioner någonstans, så är du egentligen en hantverkare i informationssamhället. Hantverkare är nästan alltid dömda att försvinna. Konsthantverkare kan kanske finnas kvar, de som skriver kalligrafi. Men den som sitter och matar in en räkning i ett system, den som skickar ut den och den som går ut med posten, den som öppnar den och matar in den i sitt system – den typen av jobb kommer att försvinna. Det kommer att försvinna mycket av detta redan 2001, det är jag helt övertygad om. Och då skall vi ställa oss frågan, vad vi som människor och medborgare i ett samhälle skall göra för att de medborgare, som vi har omkring oss, kan få ett så drägligt liv som möjligt. Det kommer att bli en chock för många. Vi ser en utveckling, som bara har börjat.

Sakta –
slås ut

Hagge Rilegård

Jag vill knyta an till vad som sagts. En av oss har uppmanat till att sänka hastigheten, en har önskemål om sänkt hastighet och en tror att hastigheten kanske saktar in. Jag tycker det är lite av en drömvärld. Vi lever i en global marknadsekonomi. De som satte sig ner och tog det lugnt för tio år sedan, eller för fem år sedan, de finns inte längre. De är inte här och har inte längre någon möjlighet att påverka. Så en förutsättning för att vara med och påverka är just nu att anpassa sig lite grand, tror jag.

Ledar-
brister

Utifrån mina erfarenheter så brister företagsledningar, ledningar för organisationer och myndigheter och politiker i sitt ansvar. De klarar inte längre sitt jobb. Och då handlar det både

om insikter i teknik och om insikter i förändring. Hur driver man förändring? De som vi traditionellt har sett som något slags ledare klarar inte längre sitt arbete.

Fråga blir, hur man skapar ett förändringsklimat, en förändring som gör att alla människor eller så många som möjligt klarar att hänga med. Ja, det handlar delvis om tankesätt men kanske framför allt om praktisk förändring. Hur ska man göra då för att driva förändring nu? För jag tror inte att lösningen är att sakta ner.

Nu vill jag anknyta till något som Lennart sa i den förra boken, "IT i arbetsliv och samhälle". Han sa ungefär så här: "Många människor har lärt sig att göra som man blir tillsagd. Det kvalificerade tänkandet och de viktiga åtgärderna sköttes av andra. Effekten blev, att många ser sig som utlämnade till krafter som finns omkring dem. Men den här inlärd hjälplösheten är just inlärd. Den kan alltså läras av."

Och det tycker jag är en intressant fråga, som vi borde dryfta. Hur ska vi avlära hjälplösheten? Vad kan vi, som ju driver utvecklingen, ta för ansvar? Vad kan de, som vi traditionellt har sett som ledare, ta för ansvar? För antingen skall de göra det eller så skall de flytta på sej och släppa fram nya krafter.

I ledningen för företagen så sitter vita, medelålders män med liknande utbildningar, språk, erfarenheter, intressen. Traditionellt bygger företag och organisationer på likhet, på att likforma och förenkla. Samhället ser ju inte ut så längre och kommer inte att se ut så i framtiden heller.

Framtidens företag och samhälle måste klara att ta hand om olikheter. Inte som ett nödvändigt ont utan tvärtom bygga på olikheten som en förändringskraft. Det tycker jag vore intressant att ägna några ord åt.

Lennart Lennerlöf

Jag har en känsla av att vi parallellt och invävt i vartannat diskuterar förändring och hastighet i åtminstone tre olika avseenden. De är av olika slag även om de förstås också hänger ihop.

För det första har vi talat om det här med utbyte och uppgradering till de nyaste programmen och systemen.

För det andra har vi talat om företagens förändringsbenägenhet och förändringshastighet, vilket givetvis kan inkludera IT men också mycket annat.

Driva förändring?

Inlärd hjälplöshet

Konformitet

Förändringar

- system
- företag

– män-
niskor

Och för det tredje har vi talat om enskilda människors och grupper av människors möjligheter att hänga med i en snabb utveckling.

När ni fortsätter, så kanske det vore bra, om ni gjorde klart för oss andra, vilken av de här tre avseenden ni har i åtanke.

Martin Axelsson

Vilka ut-
vecklar?

Jag tror inte alls, att utvecklingen går att stoppa på något sätt. Den ska inte heller stoppas. Men frågan är, om det är rätt människor som sköter om den här utvecklingen. Det är kanske så, att de som ska komma med de här utvecklingsidéerna är de, som är inne i respektive verksamheter. Anders O. efterlyste det här.

Det är väldigt lätt att få gehör för förändringar bland styrelsefolk och direktörer men hur är det bland dem som är ute i verksamheten? De som skall använda det nya i dagligt arbete och som faktiskt också vet vad de verkligen behöver.

Investe-
rings-
slöseri

Jag är själv väldigt mycket för den globalisering av världen, som innebär informationstillgänglighet med hjälp av den nya IT-utvecklingen. Men jag kan också med berätt mod säga: Två generationer tillbaka – starkare maskiner än så behöver inte jag i mitt arbete. Vad är det då som säger, att en kommun skall investera x antal miljoner kronor för att uppgradera sina maskiner till den senaste versionen just det året? Trots att de har ganska snabba maskiner redan, som de säljer ut till vem som helst för en 1000-lapp. Det är ett enormt ekonomiskt resursslöseri som sker ute i framför allt, tyvärr, den offentliga sektorn, stat och kommuner.

Vem ger
möjlig-
heter?

En annan sak som har att göra med klassfrågan. Det är ofta en tredje part som avgör vad som blir klasskillnader eller inte. I en skola, där det är en rektor med stora visioner, har eleverna väldigt stora möjligheter att lära sig vad IT faktiskt innebär. I en annan skola, där rektorn inte har dessa visioner utan snarare är lite rädd, där skall eleverna vara glada, om de får en halv timme i veckan på sin höjd, bara för att det råkar stå några datorer på skolan. Och det är väldigt mycket en klassfråga: Vem är det som skall sitta och ta de här besluten?

Är det så, att alla människor i Sverige skall få samma förutsättningar, precis som man fick för 45 år sedan i matematik? Då skall man också kunna få samma förutsättningar när det gäller

IT. Och det har vi inte idag. Så vi står inför en ny generation, där det blir stora skillnader, precis som Margareta sa.

En ny generation med väldigt stora skillnader, kanske ännu mera påtagliga än vad vi ser idag.

Dominique Vos

Du sa, Margareta, att IT inte kommer att suddas ut klasskillnader. Det tror inte jag heller. Inte heller skapa dem, därför att de finns där ursprungligen och utvecklas som de alltid ha gjort.

Rätta mig om jag har fel. Men pengar har alltid kunnat köpa ett eller annat mer än vad icke pengar har kunnat göra, om man kan uttrycka det så. Ja visst, man kanske kan ha de senaste programmen och spelen, om man har råd att köpa dem. Men det betyder ju inte, att man är mer eller mindre anpassningsbar, å den andra sidan. Så visst, en traditionell klasskillnad, men jag tror inte att det i grunden har med IT att göra. Det förutsätter dock att det finns en viss grundnivå på ITs utbredning i samhället.

Sedan vill jag också dra en parallell bakåt i tiden igen. Om man jämför med industrisamhället, när det växte fram, så hade ju industriarbetarna – i alla fall på 50-talet – ganska välbetalt och höga löneökningar. I dag så sitter de och förhandlar om löneförhöjningar om 1 procent om året eller någonting i den stilen.

Där industriarbetarna var på 50-talet, där är IT-branschen i dag. Och just IT-branschen, därför att här är alla i detta stadium ständiga nybörjare. Det är ju ganska intressant. Jag tror, att det kommer att leda till, att människor blir mer ödmjuka. Man får förståelse för andra. Det kommer att leda till, att man får lättare acceptans av de diversifierade grupper, som Hagge pratade om.

Jag har en annan fråga, som jag skulle vilja diskutera. Globaliseringen – vad är det vi egentligen får ut av den? Förutom att det ökar kontakterna med andra länder och kanske kan öka stordriftsfördelarna. Men vad får man ut av globaliseringen, som individ?

Karin Hääg

Det är lustigt, att vi människor alltid tror, att vi snart är uppe på toppen. Vi har kanske bara ett par steg kvar, sedan så har vi gjort vårt.

Jag tror inte riktigt på det, som du, Dominique, sa, att snart

Klass-
skillna-
der kvar

– beror
inte på
IT

Nybörja-
re öd-
mjuka?

Att ständigt klättra

har vi kommit till en så bra version av Microsoft, att det kommer att hålla i tio år. Jag tror inte på det längre. Vi kommer hela tiden att klättra uppåt.

Konservativ inför nyheter

Jag håller med Martin, även om det kanske inte lät så, när jag pratade om hastigheten och sa, att jag ville bromsa utvecklingen. Jag tror nämligen inte heller, att det är möjligt. Men samtidigt får man ju inte glömma bort, att människan av naturen är konservativ. Annars hade vi inte överlevt. Jag menar, är det nya saker, så ska vi vara misstänksamma mot dem. Vi måste ta hänsyn till hur människan fungerar och tar till sig nya saker. Också hur man så småningom tycker, att det nya är OK, att det kanske inte är så tokigt. Sedan börjar man att använda det och så småningom ser man också nya användningsområden. Så jag skulle vilja lyfta fram, att man inte får glömma bort hur människan fungerar.

Se'n tror jag inte, att det som Johan sa stämmer: att det skulle bli en fullkomlig förändringsexplosion och att alla skulle bli väldigt chockade för att deras arbeten skulle försvinna i morgon dag. Förvisso så kommer det att ske väldigt stora strukturförändringar, det har det ju gjort under hela 1900-talet.

Men, jag tror inte, att det kommer att gå så där jättesnabbt och explosionsartat, som jag tyckte att du gav uttryck för. Det fungerar inte riktigt så, inte som jag upplever det i alla fall.

Vara med och utveckla

Se'n har vi frågan om vem som skall vara med i att utveckla. När jag jobbade på KFB, så bildade vi en projektgrupp för att göra en projektdatabas. Vi var alla användare av olika slag. Det var en registrator, det var jag som höll på med årsredovisning som behövde vissa data, det var forskningshandläggare det var en bibliotekarie osv. Vi fick alla ge uttryck för vad vi behövde av det här nya systemet. Det var väldigt bra. Jag vet inte riktigt hur det fungerar nu, men det kändes väldigt tillfredsställande att vara med i en sådan grupp.

Samtidigt så får man inte glömma bort, att om det är användarna, som ska vara med och utveckla, så kanske man inte kan förvänta sig jättestora framsteg på kort sikt. I vart fall inte om det innebär rena strukturförändringar, man vill ju inte såga av den gren man själv sitter på. Den som t ex är sekreterare kanske inte skulle vilja vara med och förändra så, han eller hon inte längre behövs, därför att en maskin eller handläggarna själva kan göra

jobbet. Alltså, man får tänka på att det kan vara både för- och nackdelar att ha med användarna i utvecklingen, tror jag.

Anders Olsson

Jag känner mig lite ovan i rollen. Jag brukar inte betrakta mig själv som bakåtsträvare, men ... Det är intressant att växla perspektiv ibland.

Johan sa: Vi kommer att få se, vi kommer att få se ... Det känns som en naturlag. Men det här är drivet av människor. Frågan är, vilka människor är det som driver?

Det gjordes en liknelse med bilar och transportsystem. Då undrar jag: Vart skall vi åka egentligen? Det är ingen som har diskuterat det. Vi pratar om bättre transportsystem, bättre förare. Men vart skall vi åka någonstans?

Det här har att göra med det goda livet, tycker jag. Vad är det vi vill få ut av livet? I industrialiseringen och i jordbrukssamhället har vi strävat efter att få ett bekvämare liv. Vi skulle få mat att äta, så vi slapp att svälta. Vi ville ha mer tid, så vi slapp slita ut oss. Men vad ska informationssamhället ge oss egentligen, som vi inte får redan nu? Vi lever ganska bra nu. Vi får mat att äta, vi har ganska mycket tid över. Men vad är det egentligen vi vill ha, vart ska vi åka någonstans? Jag skulle vilja ställa det som en öppen fråga till er: Vad vill ni att informationssamhället skall ge er som individer?

Själv, så vill jag ha mer tid och mer frihet. Jag har nyss fått barn, mitt andra barn. Då blir det så uppenbart, det här med att prioritera rätt saker och ting i livet, vad som är viktigt. Det är framför allt tid och flexibilitet, som jag tycker är viktigt. Och ger arbetet inte det, då tycker inte jag att det är så meningsfullt egentligen.

I rollen som företagsledare har man ett annat perspektiv, tycker jag. De har en uppgift, som är fastlagd av en styrelse och då blir det lätt att säga, att nu ska vi förändra så fort som möjligt för att hävda oss i konkurrensen och vinstmaximera. Men som individ och som människa vill jag veta, att det ger mig något mer meningsfullt. Och då vill jag ha mer tid. Jag vill egentligen investera i min utbildning för att få mera tid, inte jämt jobba. Och det önskar jag mig av informationssamhället, att jag fick mer tid och ändå kunde leva så bekvämt som jag gör. Det vore drömscenariot.

Vart ska vi åka?

Tid, fritid, flexibilitet

De som
blir
över?

Det finns ju de, som har sagt, att 20 procent av befolkningen kommer att sköta världsekonomin i framtiden. Och det är inte vilka som helst, som sa det. Det sas i San Francisco av ett gäng av världens mest framgångsrika företagsledare. Då blir man orolig, för då brukar det bli så. Och där har du kanske naturlagen. Men frågan är, vad gör vi med de 80 procent som blir över? Vad ska de syssla med? De här 20 procent, vi kommer inte ha tid med något annat än att jobba. Men vad ska man erbjuda de andra människorna, är det förströelse, underhållning, Robinson, bröd och skådespel?

Anders Hektor

Inte ha –
men
vara

Det är så många olika grejor som hänger i luften ... Som du sa Anders O., vi har fått det så pass mycket bättre materiellt nu, att vi kan ägna oss åt andra saker. Och då ägnar vi oss inte så mycket åt att ha som åt att vara, att veta, att resa. Där är tid och uppmärksamhet den ytterst knappa resursen. Kanske kan vi hyra in andra och med ett utvecklat tjänstesamhälle få mer tid eller köpa mer tid, det är möjligt.

Byta
färdsätt

Men jag skulle vilja kvalificera det här med att det saktar. Jag känner mig också lite grand som en bakåtsträvare och jag lät kanske som en sådan. Det är nog inte så mycket en fråga om att sakta som att byta färdsätt. När man åker i en hemmasnickrad vagn med skottkärrehjul på, så känns det otroligt fort med 10-15 kilometer i timmen. Men man kan åka väldigt mycket fortare än så, bekvämt, avslappnad med en drink i handen, i ett flygplan. Jag vet inte om det är just mellan de två färdsätten, som vi skiftar. Men jag tror, att det handlar om en skillnad, inte så mycket i grad som en skillnad i art.

Ungefär det som Toffler talade om, att det pågår en revolution. Och då är det väl också en massa smårevolutioner, som pågår lite här och där i samhällets olika institutioner, i familjeinstitutioner, i arbetets roll för människor och i arbetets organisation inte minst. Då får vi var och en, som soldater i de här smårevolutionerna, hantera det så gott vi kan. Och då står vi kanske där med tiden, som den knappa resursen.

Du frågade vart vi skall åka någonstans. Och det är ju den yttersta frågan. Vart är vi på väg egentligen? Och varför åker vi ditåt? Men jag tror, att ett svar skulle kanske kunna vara, att vi är

på väg mot nya friheter, som inte bara innebär frihet att ha, som det har varit i det här materialistiska samhället under ganska många år fram till nu, utan i stället mot friheten att vara, friheten att veta.

Där kan den här rockstjärneekonomin, som du talade om, Johan, där kan den verkligen leva. Där behöver man inte ha någonting för att skapa mera. Det är ju visserligen så, att den som har, honom skall varda givet, står det i Bibeln. Men det kanske är dags att skriva en ny Bibel, möjligen. Jag tror, att man kan skapa någonting från ingenting, när det är immateriella saker det handlar om. Då skapar man ju produktivkraften själv, man har den med sig.

Och den här drivande rektorn, som du tog upp som exempel, Martin. Det behöver inte vara en rektor på ett gymnasium i Danderyd. Det kan vara en drivande rektor på ett gymnasium i Fisksätra eller Rosengård eller någonting sådant där. Det finns det goda exempel på också. Därför att de har insett, att de är och de vet och de utnyttjar möjligheterna – de utgår inte från behovet av att ha någonting, några särskilda förutsättningar. Jaa, jag stannar där i en kluven hårtopp.

Johan Jörgensen

Frågan: Är det naturlag? Ja, svaret är ja. Det är naturlag, att det här kommer att hända. Det kommer att hända snabbare i vissa branscher. Börsmäklarna försvann på ett år. Banktjänstemännen är på väg att försvinna. Lägg märke till, att ett antal hundra tusen svenskar idag kör sina bankaffärer via Internet. Det påverkar dramatiskt antalet människor i kassorna. Det är bara så, att det kommer att hända i vissa industrier före alla andra. Så jag tror, att i det stora hela går de kanske inte så snabbt, men i vissa branscher kommer det att gå oerhört snabbt. Det kommer trillande som en blix från en klar himmel eller som ett piano som ...

Lennart Lennerlöf

Får jag bara fråga dej, så att jag och inspelningsbandet fattar. Du säger, att det är en naturlag, att det kommer att hända. Vad är det som kommer att hända?

Att IT tar över en rad funktioner, som tidigare skötts av olika yrkesgrupper?

Nya friheter

Skapa från ingenting

Förändringen naturlag

Det som kan hända, det händer

Johan Jörgensen

Exakt, en bra definition. Det bygger ju i grunden på, att vi har ett kapitalistiskt samhälle med frihandel. Om vi stryper de två faktorerna, om vi inte längre har ett kapitalistiskt samhälle, om vi inte har frihandel och om vi lyckas stoppa de digitala produkterna vid gränserna, ja då kan vi sakta ner. Då kommer det här givetvis inte att hända. Men givet dagens förutsättningar, då kommer det att hända.

Anders Olsson

Då är det ingen naturlag, med andra ord. Ibland har människor förmåga att påverka och ibland har de det inte.

Människor påverkar

Johan Jörgensen

För att hålla oss till en korrekt definition, så har du naturligtvis helt rätt. Det är ingen naturlag, men under vissa givna förutsättningar så kommer det att ske.

Begränsad påverkan

Vi har naturligtvis möjligheter att påverka, jag tror dock, att de är väldigt begränsade. Vi ser ju idag, att man försöker från politiskt håll att begränsa det här. Men det kommer att bli väldigt svårt.

Du frågade: Vad ska informationssamhället ge oss? Jaa, man kan också ställa sig frågan: Vad kommer det att ta ifrån oss? Det kommer att ta ifrån oss en massa arbetstillfällen. Det kommer att ge oss en konsumtion, som är inriktad på mer immateriella saker. Typexempel är när serietidningsbranschen slogs ut av dataspelsbranschen. Produkter som alltså är digitala och inte kostar något att reproducera. Vi kommer att konsumera mer av den typen av produkter.

Tjänstesamhälle

Eftersom vi är effektivare, så kommer det att frigöras en massa resurser, som kan användas för framtagande av andra produkter, andra typer av tjänster. Jag tror definitivt, att vi är på väg emot ett tjänstesamhälle, i mycket större utsträckning än idag. Där det egentligen inte finns några gränser för vad man kan göra. Jag tror, att vi kommer att gå emot ett samhälle, där det man kan leverera personligen, som människa, som individ, kommer att bli mycket viktigare.

Jag är inte säker på att allting kommer att handlas elektroniskt via Internet.

Det kanske är så, att det effektivaste är, att ha en människa däremellan, som kan agera, som kan bekräfta dej som kund, som kan känna av dina signaler, vad det är du vill ha, tillfredsställa dina behov.

Men för att komma tillbaka till den här effektiviseringen, som jag pratat om. Det är bara att konstatera, att Sveriges största skivhandel, Boxman, som har 5 procent av marknaden, sköts av ett tiotal personer. Ett typexempel på produkter som kommer att distribueras digitalt dessutom om några år.

Människors förmåga att hänga med? Det kommer alltså bli människorna själva, som får ta ställning i stor utsträckning. Då pratar vi bl a om behovet av gigantiska informationskampanjer, där människor måste lära sig vad det är för någonting, vad det är som händer, vilka som är de underliggande drivkrafter.

Sedan har jag en annan fråga, som är av mer allmän natur. I den här diskussionen sitter vi alla med en reflekterande inställning och tycks vara tekno-skeptiker allihopa. Är vi det bara i det här sammanhanget, eller är vi det alltid?

Hagge Rilegård

Flera har undrat: Vart ska vi åka, varför ska vi hålla denna höga hastighet? Ja, det är väl den gamla vanliga vandringen upp för Maslow's stege med olika behovsnivåer. Det de flesta säger nu är oberoende, frihet. Då blir frågan, vad vi ska ha oberoendet och friheten till.

Då kommer vi in på det, som någon sa här, att driva förändring. Sekreteraren vill inte medverka till att hennes eller hans uppgifter flyttas till handläggaren, för då blir han eller hon utan arbete. Jaa, det är ett sätt att se det. Det andra är: Vad finns det för alternativ? Antingen bidrar man till den här förändringen och har möjlighet att påverka eller också gör någon annan det åt en, förr eller senare, om ett halvår eller om ett år. Jag tror det är en myt, att det finns en allmän attityd mot förändring, en grundläggande motspänstighet. Jag tror, att det som är viktigt där, det är att tydliggöra målen med förändringen och att ge en grundtrygghet.

Jag har jobbat i företag, där ledningen säger: Vi ska effektivisera, vi ska frigöra resurser, vi ska automatisera en mängd uppgifter – men vi ska inte säga upp några medarbetare, för vi är

Digital
effektivitet

Tekno-
skeptiker?

Maslow's
stege

Grund-
trygghet

trygga i förvissningen, att vi kan skapa nya intäkter. Vi kan ge nya arbetsuppgifter, och framför allt kan de här människorna själva hitta nya arbetsuppgifter. Våldigt förenklat, gå från att se människor som kostnadsposter till att vara intäktsskapare. I de företagen, där kan man åstadkomma underverk. Det handlar om attityder och självförtroende.

Detta tror jag på något sätt också gäller för samhället i stort. Med den grundtrygghet som finns i samhället hos oss, så har vi ett bra utgångsläge för förändring. Däremot har vi inte rätt attityder och inställning. Tryggheten skapar också ett beroende och en tröghet. En överdriven "nöjdhet". Se på de asiatiska länder, som på 10 år har gått från misär till en fantastisk levnadsnivå utan att ha vår grundtrygghet. Där finns en attityd: Driv. Då är frågan: Hur kan vi få in det drivet och den målinriktningen hos oss också? Trots eller tack vare tryggheten.

Dominique Vos

För att knyta tillbaka till vad Karin sa om att du inte trodde på, att utvecklingen skulle stoppa utan att vi skulle få nya programvaror hela tiden. Jag tror faktiskt, att du har fel av den anledningen, att samhället består av en ganska bred grupp. Vi har föregångare och vi har eftersläpare och vi har dem i mitten. Och det är ju just på grund av att det är en sådan stor diversifierad grupp, som alla de här nya programvarorna faktiskt har funnit en marknad.

Men till slut när alla, kanske inte just eftersläparna men i vart fall den stora massan i mitten, kommer ikapp och har introducerats till det här nya, så känner man, att "näå, nu behövs det inte mer". Och då kommer marknaden att säga ifrån. Det kommer inte att finnas en marknad för att sälja nya Office-paket vartannat eller vart tredje eller vart femte år. Möjligtvis vart tionde. Vi har inte riktigt kommit dit än. Men vi närmar oss, tror jag i alla fall.

Se'n detta, att man skall tänka på människan och användarna. Jag kan bara hålla med dej, Karin. Men det är ett ganska vidsträckt begrepp och jag är inte riktigt säker på vad du menar exakt. Men jag tror, att man i mångt och mycket tänker på detta idag i programutvecklingsprocessen, eller åtminstone försöker. Man strävar åt det hållet. Det finns mycket teorier och

metoder, som innebär, att man ska tänka på och prata med användarna, att man ska inkorporera dem i utvecklingsarbetet på en praktisk nivå.

Se'n tanken, att vi gått från jordbrukssamhället till industrisamhället till informationssamhället och kopplingen till Maslow's behovstrappa. Är vi i självförverkligandestadiet nu? Vi började ju i jordbrukssamhället och då var det överlevnaden man jobbade för. Sedan gick vi över till industrisamhället och då var det mer komforten, den dagliga komforten. Men idag har vi ju kommit förbi detta. I Sverige behöver de flesta inte kämpa för mat för dagen och många har en tillfredsställande nivå av komfort. Alla har tillgång till tvättmaskin, spis och rinnande vatten. Vi har mer tid att lägga på självförverkligande.

Arbetslivet, för att knyta tillbaka till det Anders O. sa, att man kanske vill ha mer tid för fritid. Men det kanske är så, att arbetslivet har blivit det där självförverkligandet för många. Frågan är, ifall det bara är 20 procent av befolkningen, som tycker att det är så pass roligt, eller ifall det är 20 procent av befolkningen, som faktiskt har tvingats in i den här nya strukturen att ägna stora delar av sitt liv till att jobba.

Se'n det som Johan sa, att IT kommer att ta över en hel del funktioner i samhället. Det händer ju dagligdags nu. Om man ser på biobiljetter, flygbiljetter, teaterbiljetter och även på andra områden, t ex bok- och skivförsäljning, där har vi ju redan data-svar eller också är det Internet som tar hand om stora delar av försäljningen. Ringer man till SF idag, då får man ju en dataröst först och främst. Och bankerna uppmuntrar alltid till att använda IT eller Internet eller de här datasvaren i första hand, därför att de kostar en bråkdel av de äldre sätten att erbjuda vissa tjänster. Det kommer mycket mer i samma stil.

Detta kommer också att friställa en hel del människor. Jag tror inte att det bara blir en resursomfördelning av personal. Datorerna kommer att påverka på ett sätt, som man var rädd för på 70-talet. Det kommer nog att finnas en stor arbetslöshet. Kanske kommer man att se på arbetslösheten med andra ögon än vi gör idag på grund av detta.

Se'n frågan om jag är tekno-skeptiker. Neej, det är jag inte. Men jag tror på balans i livet. Man ska inte gå till överdrift på något område.

Självför-
verkli-
gande?

IT tar
över

Arbets-
löshet

Till slut vill jag återknyta till om det finns någon som hade idéer om globalisering och om vi har nytta av den.

Lennart Lennerlöf

Olika nivåer

Också när ni talar om hur utvecklingen går vidare, så rör ni er på olika nivåer. Dels har vi ytterligare små steg i den tillgängliga tekniken, nya Windows- och Word-varianter t ex. Dels har vi ganska stora, närmast revolutionerande förändringar, som när Johan var inne på att "IT tar över".

Väntade genombrott?

För övrigt så undrar jag, om ni så att säga runt hörnet ser några sannolika stora genombrott, som kommer att förändra förutsättningarna på ett radikalt sätt. För det kan väl inte vara så att alla ... Ni kanske kommer ihåg den vice verkställande direktör i USAs patentverk, som någon gång på 1890-talet lämnade in sin avskedsansökan, eftersom han ansåg, att alla uppfinningar var gjorda och därför inte tyckte, att det var meningsfullt att syssla med patentverksamheten längre. Att vi inte är i det läget idag är det väl lätt att vara överens om – men ser ni några stora genombrott runt hörnet, som kan komma att förändra förutsättningarna för företag, för samhälle, för människor på ett radikalt sätt? Fundera gärna på det i den pausen som vi tar nu ...

Lennart Lennerlöf (efter återkomsten)

Kristinas erfarenheter

I pausen kom Kristina Jonsson, vår sekreterare, och jag att prata om hennes erfarenheter av IT i yrkeslivet. Vad Kristina hade att säga, det illustrerar, tycker jag, på ett utmärkt sätt en del av de frågor som vi berört. Därför skulle jag vilja be Kristina, att som en del av vårt samtal, berätta om sina erfarenheter.

Kristina Jonsson

Jag har varit yrkeskvinna i stort sett hela mitt liv här i Stockholm. Men sommaren -94 flyttade jag och min familj till Zürich i Schweiz. Och där har jag varit i fyra år och jobbat, höll jag på att säga, som hemmafru.

Snabb utveckling – nya krav

När vi kom tillbaka till Sverige, så ville jag tillbaka ut i yrkeslivet. Jag hade tidigare haft arbete som VD-assistent med kvalificerade assistent- och sekreteraruppgifter. När jag nu började att söka jobb, så insåg jag helt plötsligt, hur snabbt utvecklingen har gått. När jag flyttade ut fanns inte något som hette Office-paketet. Men

nu krävdes det, att jag skulle behärska det. Gärna också ha ett så kallat Datakörkort. Jaha, säger jag, men vad är det för uppgifter jag ska utföra? Du ska göra det och det – dvs skrivuppgifter. Jamen, varför måste jag kunna sådana delar av Office-paketet som Power Point eller Excel? Räcker det inte med, att jag har de kunskaperna som jag har för att utföra det här? Nej, alla ska ha det här.

Nästan på ett bananskal lyckas jag halka in på Manpower Teamwork, faktiskt lite taktiskt för att komma åt de här kurserna. Jag plockar hem CD-rom-skivorna och sitter och försöker beta av Power Point och Excel för att kunna gå ut och säga att jag har Office-paketet. Och efter ett tag blev jag helfrälst. Men att jag har närmare 20 års arbetslivserfarenhet, det är det ingen som frågar efter. Och då har jag i mitt tidigare jobb haft egna projekt, har rest mycket både nationellt och internationellt.

Också i mitt tidigare jobb, före flytten till Schweiz, hade jag stött på något motsvarande. Jag hade sedan länge haft en IBM-maskin med kula, det gick ju att radera på den och korrigera. Sedan en Olivetti med ett litet teckenfönster och ett litet minne, man kunde arbeta med och ändra en eller ett par meningar. Men så kom de till mig och sa, att nu ska vi ställa in en dator till dej. Dator, sa jag, varför skall jag ha det? Du sitter centralt och du ska liksom vara först. Nej, sa jag, det ska jag inte. Den utrustning jag har den räcker perfekt till det jag utför. Jag skrev vanliga brev, löpande text. Varför skulle jag ha en massa extrautrustning då?

Men se'n går maskinen sönder. Så då ber jag att få den lagad. Går inte. Företaget existerar inte, än mindre själva maskinen. Alltså blev jag påtvingad en dator. Men jag använde bara en bråkdel utav allt det, som datorn kunde erbjuda.

Det är likadant, när jag går ut på olika företag idag. Jag har blivit lite av en intervjuare nu, för jag tycker att det är intressant att veta: Kan verkligen alla hela Office-paketet? Det kan de ju inte. Väldigt få. Och om de säger, att de kan, ja då de kan i allmänhet bara lite grand. Då är jag helt plötsligt experten, som egentligen inte heller kan alls.

Anders Hektor

Jag tror, att det enligt en undersökning visade sej, att bara 7 procent använder sig av olika komponenter i det Office-paket, som de hade tillgång till.

Varför
alla allt
nytt?

Du sa, att när du se'n fick en dator hemma och började leka med den så blev du helfrälst. Innebär det, att du har sett möjlig- heter, att du kan göra saker, som du tidigare inte hade haft behov av eller inte hade tänkt på, t ex att nu kan du lägga in bilder också och rörligt ... ? Hur mycket är det en känsla av att hänga med, av att vara delaktig inom det som sker nu, att kunna samma språk som man använder på TV?

Kristina Jonsson.

Det är helheten. Man blir påverkad av omgivningen. Jag är på olika arbetsplatser och jag ser vad man kan göra för saker. Det ger ju en annan förståelse. Jag ville hem och bli yrkeskvinna för att kunna vara med i samhället och där kommer ju det här in. Att inte sitta hemma och knappt veta om, vad som är aktuellt, att inte kunna hänga med i olika resonemang. Det är ju otäckt på något sätt. Man känner, att man inte är med över huvud taget.

Men det viktiga, det som någon av er sade förut: Var är människan? På företagen vill man sätta dit burkar. Man förser hela tiden personalen med verktyget. Men hur skall vi använda verktyget?

Lennart Lennerlöf

Tack Kristina! Det var mycket intressant att få den här redovisningen av dina erfarenheter.

Innan pausen var det flera stycken som hade begärt ordet. Det är kanske dags att gå tillbaka till den listan igen ...

Margareta Catasús

Det som du, Anders O. sa, att du ville ha mera tid och mera frihet och flexibilitet. Det tror jag, att de flesta vill ha.

Distansarbete, det är ju fler och fler som hoppar på den möj- ligheten att sitta ute på en skärgårdsö eller i norra Norrlands inland eller kanske bara i den vanliga villaförorten här i Stock- holm. Men syftet är väl att få mera tid och frihet och flexibilitet. Att kunna ägna sig mer åt hemmet och fritiden, när man har lust, jämfört med att åka till sitt jobb och vara där 9-17 varje dag.

Men det har ändå visat sig, att det är många som vänder till- baka till det tidigare sättet att jobba och slutar med distansar- bete. Därför att den där friheten och flexibiliteten har visat sig vara

precis motsatsen: Man är aldrig fri om man jobbar hemma, man jobbar ju jämt i stället. Den övriga familjen, den får hålla sig tyst och lugn, när jag sitter och jobbar. Så det är svårt att hitta den där tiden och friheten. Jag tror inte, att distansarbete är ett bra sätt. För vissa kanske, men för de flesta är det inte det.

Det är samma sak med mobiltelefonen. Om man glömmer att stänga av den, så är man ju inte ens fri när man går på toaletten.

Se'n det som Dominique sa, att den stora massan kommer någon gång att någorlunda hinna ifatt föregångarna. Och då kommer man inte längre att behöva utveckla programvaror med samma hastighet. Var det så du menade?

Dominique Vos

Vad jag menade var: När man som ny kommer in på marknaden, så är det väldigt lätt att falla för vad "experter" säger. De som står där och påstår, att de kan och vet vad som behövs. Det gäller inte minst sådana, som säljer nya programvaror eftersom området inte är helt okomplicerat.

Det är lättare att tro på en försäljare, om din kunskap på området inte är så omfattande. Det är därför, som eftersläparna fortfarande faller för det här medan föregångarna har tagit sig förbi det, eller kommer att göra det. Det är dock eftersläparna – tillsammans med att utvecklingen går framåt – som gör att vi får nya programversioner med jämna mellanrum.

Margareta Catasús

OK. Men jag tror, att de här eftersläparna alltid kommer att känna sig som nybörjare. Jag tror, att man aldrig hinner ifatt riktigt. Det kommer alltid att finnas föregångare, som ligger tio steg före och som har bra försäljare med sig på släpet. Det kommer aldrig att gå ihop – det kommer alltid att se ut som det gör nu.

Dominique Vos

Utvecklingen fortsätter nog men på nya marknader med nya produkter eller produktgrenar.

Margareta Catasús

Se'n, för att i viss mån anknyta till vad som Kristina sa om att en del vägrar att befatta sig med IT eller datorer. Det börjar talas

Att jobba jämt

Falla för försäljare

Inte ikapp

Dator-
vägrare

om, att allt fler faktiskt tar aktivt avstånd från IT och datorer – jag har också några sådana kompisar. De vill inte bli nådda med e-post, även om det finns den möjligheten på deras jobb. De vill inte använda datorerna utan de pratar i telefon. De kanske kan tänka sig att faxa, om det måste faxas, men helst inte. De vill skriva med penna och papper och mötas på riktigt mellan fyra ögon. Jag tror inte, att den skaran kommer att bli så stor, så att den tar över utvecklingen. Men det är i alla fall ett tecken på att några vill vända utvecklingen.

Martin Axelsson

På den här frågan som ställdes: tekno-skeptiker? Nej. Jag är snarare teknokrat. Jag älskar teknikens underverk. Jag köper inte allt jag ser men jag älskar att utforska.

Bransch-
kungar

Rockstjärneekonomin, alltså IT-kungarna som kommer att finnas om några år, sådana har alltid funnits. Branschkungar, alltid. I varje generation, i varje industrisamhälle fanns det några. I jordbrukssamhället fanns det, de växte till storbönder. Det kommer alltid att finnas några, som hanterar det bättre än andra. Det syns även på löner inom vissa branscher. Om vi tar läkare, de riktigt stora läkarna tjänar enorma pengar, som fortfarande IT-folket har en bit att nå upp till.

Arbetsstillfällena – jag tror inte, som både Johan och Dominique trodde, att arbetsstillfällena kommer att minska. Även om arbetslösheten är relativt stor i Sverige jämfört med vad den har varit, så har vi faktiskt fler arbetsstillfällena än vad vi hade t ex på 60-talet. Om man räknar antalet arbetsstillfällena för sig.

Nya ar-
betsupp-
gifter

Som Hage sa, när personalen är med och utvecklar, så hittar de nya arbetsuppgifter. Man vidgar företagets bransch. Det blir trygga företag. Man byter inriktning i sin arbetsutformning och hittar då nya uppgifter. Detta är en av de viktiga anledningarna till varför inte jag tror, att arbetsstillfällena kommer att minska. Visst, hela branscher kommer att försvinna. Självklart, men det kommer också att uppstå nya branscher, som ingen någonsin, inte heller vi idag, har tänkt på över huvud taget.

Se'n nyttan med IT och globaliseringen. Jag tror, att de stora vinnarna i den frågan, om den hanteras väl, det är de orter, som jag själv representerar, alltså småorterna. Avstånden blir mindre, tillgängligheten ökar. Det tycker jag är enormt positiv. Det gör ju, att

en människa, som bor i Kramfors, faktiskt är tillgänglig även i storstäderna. Där kan jag inte se någon lika stor vinnare som småorterna, som annars kanske skulle vara avfolkningshotade.

Att ersätta människor med IT? Det är textdatoriserade röster, när man ringer och beställer biljetter. Ibland är det effektivt och ibland är det rena rama fiaskot. Men Frankrike har haft sitt Minitel i, vad är det nu, 15 år. Fortfarande enormt stort. Vilken fransman som helst, som har ett telefonabonnemang kan få tillgång till Minitel. Det har skapat mer fritid, men det finns fortfarande lika många arbeten. Så arbetstillfällena finns kvar.

Radikala förändringar ställdes det en öppen fråga om. Och den radikala förändring, som jag ser, det är att snart kommer det något område, där de åker på en riktig blånit, där de nästan måste vända och börja om. Och risken är, att det blir den kommunala sektorn. Här har man i många kommuner sett IT-världen som den enda räddningen ur en dålig ekonomi och glömt bort, att det finns faktiskt uppgifter som måste skötas samtidigt som den dåliga ekonomin skall saneras. Det går åt alldeles för mycket tid att utveckla. Det fanns någon kommun söderut, som sa, att man måste spara pengar. Nästa dag levererades protokoll, där det stod att "vi skall investera i datorer för sex miljoner kronor".

En annan radikal förändring, det är att tillgängligheten till utbildning på många mindre orter kommer att öka. Högskolan förunnas inte bara högskoleorterna, högskolan kommer att finnas i minsta lilla håla ute på landsbygden. Den kommer att finnas i Sveg, som inte har många tusen invånare, den kommer att finnas i Kare-suando också. Åmål har väl redan, tror jag, någon mindre högskoleutbildning. Och detta tack vare tillgänglighet via IT. Lärarna kan med hjälp av IT koppla upp sig. Det tycker jag är en stor del av den positiva framtiden. Att utbildning blir tillgängligt för alla.

Anders Hektor

Med risk att föra tillbaka diskussionen till frågan om naturlag och om vad som driver utvecklingen. Jag tror i någon mening också på en naturlag. Och den naturlagen kan kanske kallas för extrapolering. Alltså, det som ska vara smått blir mer smått och det som ska vara stort blir större och det som ska vara snabbt blir snabbare. Men när tekniken blir allt mindre och kan göra alltmer, så är det paradoxala resultatet, att det är inte tekniken, som

Småorter vinnare

Radikala misstag

Tillgänglig högskola

Extrapolering

är så intressant längre, utan det man gör med den. Och det kanske man inte hade väntat sig.

Den här extrapoleringen – att allt blir mindre, att allt blir snabbare osv – är en ganska trivial framtidsförutsägelse egentligen. Däremot är det, som händer i andra led, svårt eller omöjligt att förutsäga. Det är det som är det intressanta. Möjligen ungefär nu, alldeles nyss eller snart, så kommer kanske här kvalitativ förändringar.

Man kan inte ta tekniken ur kulturen och man kan heller inte ta kulturen ur tekniken, var det någon som sa. Då kanske man skall förstå det som händer som en kulturlag snarare än som en naturlag.

Vi får kanske en ”avmassifiering”. Vi har en inriktning på individualisering. Det blir t ex flera specialinriktade TV-program att välja mellan. Vi kan välja i masssamhället, massmediesamhället, masskonsumtionssamhället, massproduktionssamhället. Också tekniken kan avmassifieras och bli mer individinriktade. När programmen blir så generella, att man kan använda samma program för att göra väldigt olika saker. Då spelar det inte så stor roll om det är samma slags program man har utan huvudsaken är vad man gör med dem.

Vad är det, som vi kan se runt hörnet och som är eftersträvan svårt? Alltså det som Lennart frågade efter. Jag tror, att det behövs ett nytt språk, det behövs nya metaforer. Alla verktyg, som vi har att förstå vår omvärld, utgår från det materiella. De är fysiska och rumsliga. Och jag tror, att vi befinner oss vid en kunskapsnivå ungefär, som hur en smed på 1700-talet begrep energi. När han stod och tittade in i elden och kände tyngden från släggan och såg solen skina in genom fönstret, tror inte jag, att han kunde ana, att dessa företeelser är besläktade i någon mening. Ungefär där tror jag, att vi befinner oss.

Vi börjar fråga oss, vad är det som hänger samman av information, kunskap, bilder, signaler och tecken och kommunikation och allt det här. Det behövs helt enkelt en teoretisk bas, ett fundament, någon slags informationsteoris Isaac Newton, för att vi skall utveckla något slags alldagligt, vardagligt kunnande. Begrepp för att förstå och att kunna hantera. För att ni ska kunna bli än bättre managementkonsulter – för ni måste ju verkligen famla i mörkret!

Kvalitativa förändringar

Avmassifiering

Nytt språk

Famla i mörkret

Hagge Rilegård

Det händer. Vi famlar dock mindre än många andra gör.

Anders Olsson

Jag har insett att det är mörkt och letar efter något helt annat.

Anders Hektor

Det är ni i så fall, managementkonsulterna Hagge och Anders O., som är soldaterna i informationsrevolutionen eller informationsevolutionen. För det är ni som i någon mening går i spetsen och känner behoven av att skapa de här nya verktygen för att förstå det som pågår. Förändringar, som du har talat om Margareta, och hur man hanterar de olika relationerna i arbetet. Men nu skall jag inte låtsas, att jag vet vad ni håller på med. Jag föreställer mig dock, att det måste bli väldigt akut, väldigt kritiskt i er verksamhet. Även om era verktyg kanske påminner om att slå i en spik med ett mikroskop, så fungerar det. Men det är inte helt ändamålsenligt.

Johan Jörgensen

Först lite snabbkommentar till vad andra har sagt.

Margaretas exempel med personer som säger, att "vi vägrar använda datorer". För mig låter det fullkomligt obegripligt. Det är lite samma sak som när ludditerna gick och slog sönder maskinerna, som tog deras jobb ifrån dem. Jag tror inte, att de kommer att bli många. Jag tror, att de kommer att försvinna rätt snabbt. Det är en dödsryckning.

Rockstjärneekonomin, som du, Martin, säger finns och har funnits hela tiden. Det är inte riktigt. För det är en speciell sak, som gäller den digitala världen och det är, att en produkt kan massproduceras och kopieras i en oändlighet utan kostnad. Så där har du en sådan situation, där den bäste tar allt, vinnaren tar allt. Storbonden, han kunde ta mycket, men inte allt. En läkare, oavsett hur bra han är, kan inte operera alla patienter. Microsoft däremot kan sprida sina program till alla.

Dominique Vos

Blir inte skillnaden lokal eller geografisk?

Soldater
i utveck-
lingen

Ludditer

Vinnare
tar allt

Johan Jörgensen

Nja, det håller jag inte med om heller. En rockstjärneekonomi är ju global. Genom att producera den bästa produkten kan du ta hela marknaden, tvåan får ingenting. En hyfsat bra läkare tjänar fortfarande rätt mycket pengar. Den näst bäste programmeraren tjänar inte alls lika mycket pengar som den bäste.

Ändrade
arbeten

För att återkomma till det här med arbetstillfällen: jag tror naturligtvis inte att arbetstillfällena blir färre. Men jag tror, att de kommer att förändras. Det är många arbetsplatser, som kommer att försvinna. Många nya kommer till. Men sedan är det ju så, att de arbetsplatser som tillkommer ju inte kan besättas av de människor, som har förlorat sina jobb. Det tror jag är det stora problemet idag.

Arbete
som liv

Vad är det vi vill göra med våra liv, vart är vi på väg? Jag har ett jobb – jag går till en arbetsplats, där jag tillbringar en stor del av mitt liv. Men jag sköter mycket av min personliga administration på jobbet, jag får mina paket skickade till jobbet, jag sköter mina bankärenden på arbetstid. Å andra sidan är min arbetstid inte mellan 9-17.

Jag tror och hoppas, att vi kommer att få se många situationer, där människor går till ett uppdrag, till en vision snarare än till ett arbete. Och då faller frågan, om vi behöver mer fritid. För att gör du någonting som du vill och är uppfylld av, så är inte behovet av fritid aktuellt.

Informera

Vad skall vi då göra för att påverka? Jag tror, att det handlar om att informera, informera, informera. Det vi sitter och diskuterar idag kanske ter sig trivialt för oss, men för många andra är det av rymdraketstorlek. Vad jag ser, när jag är ute och pratar med folk, det är en fullkomlig oförståelse för vad det är som kommer att hända – och det uppfyller mig med helig vrede. Jag skulle vilja se någon form av massiv insats där för att utbilda människor. Jag var tidigare inne på sveket från företagsledare och från politiker. Vi har sett det här sveket förut. Vi höll in i det sista fast vid, att vi var ett industrisamhälle, som behövde varven. Så en dag vaknade vi upp och upptäckte, att varven inte fanns där längre. Samma sak med stålverken. Vi kan nämna hur många exempel som helst. Övergången från jordbrukssamhället var säkert samma sak.

Ledar-
nas svek

Hela tiden så döljer vi den förändring, som kommer, därför

att vi är rädda att den ska påverka oss och vår maktposition i nuet. Jag tror alltså, att vi måste se bort från det och gå ut och göra en massiv informationskampanj.

Vad du sa, Martin, om utbildning, det tror jag är helt rätt. Utbildning kommer att finnas överallt, den finns i min dator. Jag kan gå på Stanford idag, om jag vill, fast jag sitter i Stockholm eller Kramfors. Vi måste också komma ihåg, att utbildning den utgår från de människor som tar den till sig. Och det i sin tur utgår från någon form av grundläggande förändringsvilja. Och detta är vad Hagge och Anders O. pratat om, det måste in någon form av förändringsvilja. Vi utbildar oss inte för att utföra ett uppdrag resten av vårt liv. Vi utbildar oss för att bli kunnigare människor, som kan ta andra uppdrag.

Förändringsvilja

Lennart Lennerlöf

När du talar om politiker, företagsledare och andra ledande personer, som sviker sin uppgift, när de inte går ut och informerar om vad som håller på att hända – hur mycket tror du, att de själva inser vad som kommer att hända?

Insikt?

Johan Jörgensen

Jag tror, att man påfallande ofta vet vad det är som kommer att hända fast man talar inte om det. Jag tror, att det är samma sak, som vi såg inför den stora saneringen av svensk ekonomi. Ena dagen så stod stora politiska företrädare och pratade om, att allting var väldigt bra. Nästa dag så klämde man i med sparåtgärder på jag vet inte hur många miljarder.

Jag tycker vi kan se samma sak i företagen idag. Tex Ericsson som sagt, att allting är väldigt bra tills man häromdagen meddelade, att man ska skära ned med 10 000 personer. Hela tiden så befinner vi oss i ett läge, där man egentligen vet en massa saker, som kommer att hända, men man talar inte om det. Och det kan finnas många olika skäl till det.

Man vet

Samtidigt är det många andra som inte vet. Och många som inte bryr sig.

Hagge Rilegård

Jag vill bygga vidare på det som Margareta och Johan sa. För det första detta med att vi vill uppnå frihet i tekniken, den frihet vi

trodde att tekniken kan ge oss. Är den skenbar? Det finns de, som inte vill ha mobil telefon, för då har man den alltid på sig, man är alltid nåbar etc. Om det är så du menar, så håller jag inte med om det. Därför att poängen är valfriheten. Att hjälpmedlen finns i någon mening. Och vi kan välja att använda dem eller inte. Vi kan välja att skaffa dem eller inte. Det tycker jag är en positiv utveckling i sig.

Jag tror på den individuella friheten, att det är upp till var och en. Men under en förutsättning: att valen är tydliga, att de verkligen finns där. Och, som andra har varit inne på, tycker jag, att det är företagsledares eller andra ledares uppgift att tydliggöra de här valen. Det är ledarnas uppgift att visa på möjligheter och bidra till att undanröja hinder. Nu är det ofta tvärtom, ledarna visar på hinder och undanröjer möjligheter – och då blir det fel.

Att visa på möjligheter, undanröja hinder och lämna resten åt individerna, det kanske låter för enkelt. Men vad jag menar är: flytta ner initiativkraften, frigör kraften hos människor. Här ligger både forskning och praktik efter. Det finns en mängd modeller i och för sig, men hittills har inget vi sett fungerar riktigt. Jag har sökt i många år, i hela branschen tror jag, efter tankesätt och verktyg som faktiskt åstadkommer förändring. Det är inte fråga om briljanta analyser och sådant utan om vad som verkligen ger förändring.

Det handlar om saker på individplanet, som t ex hur man sätter mål. Hur vet jag, vad jag vill egentligen? Hur hittar jag uppbygg, som gör, att både jag och mina arbetsgivare och samhället som helhet blir vinnare, så att säga? Så att det inte alltid är en som vinner och en som förlorar. Anders Hektor var inne på behovet av ett nytt språk. Det tror jag också på. Nytt språkbruk och nya verktyg, där språket i sig är ett kraftfullt verktyg.

Det växer fram ett begrepp nu, som jag gärna skulle vilja ha med: "Me Management". Alltså att leda min egen utveckling ihop med andra. Det kan sedan vara samhälle, företag eller personliga relationer. "Me Management".

Vi efterlyste tidigare stora genombrott, vad finns det för stora genombrott runt hörnet? Jag tror inte, att det handlar om tekniken i sig utan istället om när den blir tillgänglig för alla och när alla också klarar att använda den. Det är alltså inte bara en

tillgänglighetsfråga utan en fråga om användarkompetens också. Att kunna ha hand om den men framför allt: Vad ska jag ha den till?

Detta tror jag, om än något luddigt, är ett framgångsrecept: När ledarna ägnar sig åt att peka ut möjligheter och undanröja hinder och lämnar åt individerna att genomföra. Och när forskare, konsulter och andra kan ge individer verktyg för att utvecklas och åstadkomma förändring, då kan det börja hända intressanta grejor.

Dominique Vos

Angående den teoretiska bas som forskare och konsulter bygger på. Det finns påbörjade visioner och modeller för verksamhetsförändringar och liknande. Jag känner inte till deras kvalitet idag men jag antar, att det fungerar ganska bra, eftersom man använder dem på mitt företag. De är ju naturligtvis inte fullt tillämpbara i alla situationer. Det gäller ju att se till att vara flexibel. Att välja det bästa för en given situation. Dessutom är dessa modeller och metoder under ständig utveckling.

Det finns nog väldigt många olika teorier idag. Man talar många olika språk. Kanske kan det utvecklas någon standardiserad modell. Men jag vet inte om det är på gång eller om det ens någonsin kommer att finnas en sådan. Kommer världen någonsin att kunna enas om en skola?

Hagge Rilegård

Jag håller med om att det finns mycket, trebokstavsupplägg och sådant, TQM, BPR – you name it. Det är fortfarande elitistiskt på så vis, att det behövs konsulter eller drivande företagsledning, som kan konkretisera. Jag menar, att det måste utvecklas förändringsverktyg för den breda massan, innan det kommer att hända någonting på allvar. Det jag ser är konsultpåfund eller akademikerpåfund – men det får ganska begränsat genomslag.

Dominique Vos

Men det är mycket som börjar på akademikernivå. Och jag tror, att utvecklingen är på väg åt rätt håll.

För att sedan spinna vidare på det som Martin sa, att de mindre orterna kanske var de, som hade mest nytta av distansarbete-

Användarkompetens

Förändringsmodeller

Konkretisera

Mänskliga kontakter?

möjligheterna, därför att de gör att man kan bo kvar. Jag håller med. Men då en fråga: Hur blir det med den mänskliga kontakten, minskar den eller ökar den eller har man mer personliga kontakter med människor i den lokala omgivningen? Och när man sitter i Åmål, hur skaffar man sig förtroende för en person på ett företag, som jobbar i Kramfors t ex? Går det över Internet? Nu kanske man inte bara ska se IT utifrån dagens möjligheter. I framtiden kanske man har bildskärmar med rörliga bilder och mycket snabbare dataöverföring. Kanske blir det lättare då, att distansarbete på likvärdig nivå med direktkontakt.

Karin Hååg

Först några snabba repliker. Till Margareta: Du nämnde några personer, som av egen fri vilja tar avstånd från att använda datorer. Jag har faktiskt exempel i min umgängeskrets på något liknande. Men då handlar det om, att de vill inte ha datorer i sitt hem. De jobbar med datorer hela dagarna, de vill inte ha en dator i sitt hem. De tycker, att det blir för mycket. Någon skiljelinje måste man upprätta, tycker också jag.

Se'n så sa Johan, att det behövs information. Informera, informera, informera, sa du. Jag skulle vilja säga kommunicera, kommunicera, kommunicera. För det är det som är viktigt. Flera av er har pratat om, att det behövs ett språk. Det tycker jag sannerligen också och det är någonting man kan göra någonting åt och det inom en väldigt snar framtid.

Man kan ju jämföra med läkarna. Det är väl inte så ofta, som de idag pratar fikonspråk med sina patienter, när de ska förklara, vad det är för fel på dem. De försöker förklara så rättframt, så enkelt som möjligt, för att patienten ska begripa. Då förstår inte jag, varför man i IT- branschen ska prata ett fikonspråk, som gör, att man inte når fram till användarna. På det lilla planet, på nyckelplanet så att säga, borde man verkligen bemöda sig om att försöka underlätta bli genom språkbruket.

Sedan en annan fråga. Man ska inse, att man har ett verktyg, som ursprungligen kommer från teknikens område, men att vi nu har kommit så pass långt, så att man behöver insatser också från andra discipliner. Anders H., i din forskning är du är knuten till Linköpings universitet, och där visar man, att man har förstått detta, att man inte bara kan inrikta sig på tekniken. Inom

Inte dator hemma

Kommunicera

IT-branschen borde man fundera över det här med IT och psykologi. IT-pedagogik också för den delen, hur man kommunicerar med användarna. Pedagogik, psykologi, beteendevetenskap kombinerat med IT, det tror jag är väldigt viktigt, att man fortsätter att arbeta med.

Du Hagge, sa någonting om individuell frihet. Att man har valet att ha på eller stänga av mobiltelefonen, att använda datorn eller inte. Men ibland upplever jag nog, att den friheten ändå är ganska begränsad.

Ta ett annat exempel. DN hade artiklar i papperstidningen, artikelserier, som fortsatte i deras tidning på nätet. Så man kunde inte läsa hela artiklarna i den vanliga tidningen. Just då hade vi inte någon dator hemma och på jobbet hade jag inte tid att gå in på DN-net och läsa. Då var ju min frihet eller möjlighet att komma åt den informationen väldigt begränsad.

Och vidare, även om man har tillgång till datorer, så är det en fråga om användningen. Är det verkligen så, att det bara är en dyr leksak för många? Man köper en dator hem för att man ska kunna roa sig med alla dessa spel? Då har man ju ändå inte fått någon insikt i vad IT verkligen kan göra för en, underlätta för en osv. Om vi skulle undersöka, vilka som har tillgång till datorer hemma, då skulle mina datorkunniga vänner, som har valt att inte ha dator hemma, falla ifrån medan familjen Svensson som har en dator, som bara används för datorspel, helt plötsligt skulle stå med i en sådan statistik.

Dominique Vos

Angående psykologi kring systemutvecklingen. Det finns institutioner på Stockholms universitet, där man har kurser som heter någonting i stil med "Människa-, data- och IT-interaktion" Det är några av de populäraste kurserna bland studenterna. Vilket bådär gott för framtiden.

Det här med att man skall kommunicera mer med användarna av systemen, det satsar i alla fall IT-konsultbolagen mycket på. När man söker ny personal i dag, så är det inte enbart programmerare utan individer, som har en kombination av bransch-kunnande och tekniska kunskaper. Man söker kommunikatörer, det man kallar för social kompetens. Så utvecklingen är på gång ...

Psyko-
logi, peda-
gogik

Begrän-
sad fri-
het

Kommu-
nikatörer

Välja
bort

Hagge Rilegård

En replik till Karin: Valfrihet innebär inte bara att välja utan också att välja bort. Om du väljer att inte använda e-mail, så riskerar du, som en konsekvens, att inte få inbjudan till den här trevliga festen, som har mailats ut. Men du har ändå valmöjligheten. Självklart kan det ha negativa konsekvenser att välja bort.

Anders Olsson

Ja, jag som famlar i mörkret, enligt vad Anders H. sa. Jag känner mig lite påhoppad, men när man tittar på det i ett större perspektiv, så tror jag att du har rätt. Det behövs nog nya teorier och verktyg, för att just nu befinner vi oss i ett slags paradigmskifte.

Hjälp i
kaos

Om trettio år så kommer man att tycka, att vi var rätt larviga, när vi satt och pratade så här. Men jag tror, att jag har jobb just nu beroende på att vi är där vi är. Att vi är i en så kaotisk situation, att ledare idag, företagsledare, inte riktigt vet, hur de skall hantera den. Och jag tror, att jag kan i alla fall ge någon form av hjälp, åtminstone i ett kortare perspektiv.

Men i det långa perspektivet har jag inga svar på hur det kommer att se ut. Jag tror alltså, att det behöver utvecklas någon form av teori, som om trettio år kommer att säga oss, att det här var jätteenkelt.

Det har gjorts jämförelser med elkraftens utveckling en gång i världen. Från början hade man speciella avdelningar på ett företag, som skötte elkraften. Jag tror, att IT i framtiden kommer att fungera som en resurs, som bara ”pluggas in”. IT-avdelningarna kommer att försvinna på företagen. Mitt jobb som IT-konsult kommer kanske också att försvinna. Martin skakar på huvudet, men jag tror faktiskt det.

Visionär,
pedagog

Just när man famlar i mörkret, så kan man på olika sätt utforma den roll, som jag representerar. Man kan bli predikant, vilket många är faktiskt. Jag vill inte påstå att jag är det. Eller så kan man försöka att vara någonting annat. Vad jag skulle vilja vara i mitt jobb, det är att försöka vara visionär och pedagog, för jag tror, att det är det, som det handlar om. När det är så starkt kaotiskt, som det är, när man inte riktigt vet vad som håller på att hända, så skall man försöka ge hjälp att skapa en vision. Alltså, vart skall vi åka? Och som pedagog försöka att förklara det här för de människor, som skall med på den här

färden. Hur man kommer dit, dvs hur man skapar visionärer och pedagoger, det kan inte jag svara på. Men jag tror att det behövs.

Vidare till det Lennart sa om tänkbara framtida radikala förändringar. De som borde bära mycket av ansvaret med att vara visionärer och pedagoger, det är ju faktiskt politiker och företagsledare. Vi behöver en ny typ av framför allt politiker, som kan förmedla det visionära och pedagogiska budskapet i stället för det här ingenjörsmässiga och byråkratiska, som jag tycker politiker för fram idag. De värnar om sina strukturer, som bygger på industrialismen egentligen. Man försöker fortfarande att jobba efter de gamla strukturerna och det är en anledning, tror jag, till att politikerna har så dåligt förtroende. Det är ingen som tror på det. Speciellt vår generation, de yngre, de tror inte på politikerna längre. För de pratar om saker, som är förlegade, i princip. Försöker att etablera strukturer, som vi egentligen inser, att de är på väg att försvinna. Så där hoppas jag, att det kommer att ske en radikal förändring. Politikerrollen måste förändras, det sätt vi styr demokratin på behöver förändras.

Det kanske inte har så mycket med IT att göra, men jag är övertygad om, att IT bidrar till att människor vet och kan mer. Då kan man inte betrakta människor ur ett storebrorsperspektiv. Inte tala om och bygga strukturer för att ge trygghet, utan man måste ge en vision och förklara, så att folk själva kan agera och handla. Så jag hoppas, att det sätt vi styr i demokratin förändras. Och där tror jag, att IT kan bidra med ganska mycket. Dels att bygga upp kunskapsmässigt. Men också kanske att förändra förtroendemannskapet. Vi kanske inte behöver informationsmäklare, som berättar för oss, vad vi skall göra eller hur vi skall bete oss, vi kanske kan bestämma det i hög grad själva. Nu är jag också en kluven hårtopp, känner jag.

Anders Hektor

Den här väldigt intressanta jämförelsen med elektrifieringen av samhället. Det är möjligt, att om hundra år så måste datorsamhället göra reklam, offentlig reklam, för att påminna om att det finns minsann ett datorsamhälle. Och då kanske devisen kommer att vara "två hål i pannan".

Ny typ
av ledare

Veta och
kunna

Bestäm
själv

Reklam
för datorsamhälle

Datorn
som lek-
sak

Martin Axelsson

Jag brukar säga, att datorer är världens mest exploaterade leksaker. Anledningen till det är bl a min egen organisation. LO-kollektivet har ju ställt upp på att göra det till en leksak. Jag menar, skapar hemdatorer möjligheter för människor, som inte vet vad det är de har fått hem?

Jag har en arbetskamrat, som var en av de mest datornegativa människor jag någonsin har träffat i hela mitt liv. Hon var mer datornegativ än vad jag var, när jag var yngre – och då var hon ändå äldre än vad jag är nu. Men nu sitter hon med två stycken datorer hemma, varav den nyaste är så hypermodern, att det finns knappt någonting att plocka in idag. Det är med både brännare och DVD-spelare och 400 mH-processor och 19”-skärm. Det är ju bara det, att den gamla är ju fortfarande bara en generation tillbaka, 2.66 alltså. Så det är ju en väldigt snabb dator även den. Men den är utgången för dem.

Skådespelare

En annan sak, som Anders Hektor har pratat om: Att vi är soldater i en ny revolution. Jag skulle vilja säga skådespelare i ett nytt skådespel. Lite bröd och skådespel åt folket. De som verkligen leder utvecklingen, det är de som utvecklar spel. Och när spelutvecklare leder utvecklingen, så måste det innebära bröd och skådespel åt folket, och folket är melodin för tillfället.

Lagfäst
klar-
språk?

När det gäller det här klarspråket och exemplet med läkarna. Det är inte mer än 15 år sedan, som man lagfäste, att läkarna var tvungna att använda klarspråk, när de pratade med vårdtagarna. Innan dess så hade man inte en enda rad klarspråk. Folk visste inte, vad de hade för sjukdom, när de gick ut ifrån läkaren. Då tog de kontakt med någon stackars sjuksköterska, som stod utanför. ”Vad sa han?” Vi kanske också måste lagfästa för att få ett annat språk.

Jag skakade på huvudet förut, när jag hörde att IT-konsulterna kommer att försvinna. Det tror jag inte, att de kommer att göra. De kommer att få en annan form, de kommer att bli färre, men inte försvinna. Bönderna kommer inte att försvinna och inte industriarbetaren heller. De kommer att bli färre och de kommer att få en annan inriktning.

Det här hänger också ihop med vad jag menade om rockstjärneekonomi. För varje generation som går, så får vi ju ett större samhälle. Jag bävar för och se vad vi får om två generationer. Vi har ett

universalt samhälle, ett globalt samhälle. Hela jorden är alltså ett enda samhälle. En kung inom det globala samhället, självklart, kommer att tjäna enormt stora pengar. Precis som storbonden gjorde i sitt samhälle. Hans samhälle var ur hans perspektiv minst lika stort, som det globala samhället är i dag för IT-konsulten. Brukspatronen på bruksorten, han var kung på sin bruksort, och där fanns bara ett enda stort samhälle. Det var 25 000 invånare och där var han kung. Det var han som bestämde allting.

Vem vet vad vi pratar om, vet politikerna vad de säger? Nej, jag tror inte det. Gunnar Sträng sa några år innan han dog, att i dag går det så fruktansvärt fort, så att jag har inte tid att sätta mig in vad som kommer.

Men tidigare hade politikerna och de styrande tid att tänka efter innan de tog ett beslut. I dag så tar man enormt mycket förhastade beslut, som man sedan får krypa tillbaka på. Och jag är inte alls så säker på, att de alltid vet vad det är för beslut de tar. De vet inte hur det ser ut i morgon, den dag när de får ta tillbaka.

Jag håller fullständigt med Johan, när han säger, att det viktigaste inför framtiden är att utbilda och informera. Om det skall bli någon form av struktur och om det skall bli någon slags likställdhet mellan folk i samhället, så är det primära att utbilda och informera. Allt måste bli lika tillgängligt. Och då är det enormt viktigt, att det är goda pedagoger, som sköter utbildningen och informationen. När jag lyssnar på Hagge och Anders O., som skall utbilda och informera lite högre upp i skalan, så är med tillförsikt, som jag hör er säga att pedagogiken är enormt viktigt. Då låter det lovande för framtiden.

Anders Hektor

Jag tror inte, att vi står inför ett enda samhälle, som är globalt. Absolut inte. Man får inte glömma, att majoriteten av jordens befolkning har aldrig ringt ett telefonsamtal. Så vi har inget globalt informationssamhälle. Det är förstås ett informationssamhälle ändå i någon mening, men det är inte geografiskt enhetligt. Det ser man ganska lätt på sådana här distribueringskartor över hur många olika Internet-servrar det finns uppställda i olika länder. Då försvinner Afrika i princip helt, med undantag av Sydafrika. Samma sak för stora delar av Asien. Då ser man var informationssamhället befinner sig någonstans.

Jorden
ett sam-
hälle

Tid att
tänka ef-
ter

Utbilda,
informe-
ra

Globala
skillader

Vi är inte soldater utan skådespelare, säger Martin. Det är en annan analogi som vi också kan vi prata om. Men jag tror, att vi är soldater. Och som soldater så kan vi ta två olika roller. Antingen som angripare eller som försvarare. Alla agenter är angripare, men det finns nog många som försvarar bestående gamla värden också.

Men det jag i huvudsak skulle säga, det var att jag kom att tänka på den sista strofen i Karin Boye's dikt "Ja, visst gör det ont när knoppar brister". Jag kan visserligen inte citera den helt, här och nu, men det handlar om att tveka inför hoppet ut i det nya och att ändå känna trygghet. Att vila i "den tillit, som skapar världen". Alltså att våga hoppet. Men det handlar inte bara om att våga, därför att man inser, att det finns någonting annat på andra sidan. Att våga göra hoppet kan leda till, att vi slår oss fördärvade, för vi är inte helt säkra på att det finns någonting på andra sidan.

Det här kravet, Anders O. och Johan, att inte bara politiker utan alla makthavare i någon mening ska vara frispråkiga och tala om vad som kommer, att bygga plattformen och informera. Men de har inte en susning själva. De vet inte mera än vi vet. Det är ju sådana som vi och möjligen de som är tio år äldre, som är deras rådgivare. Det är vi som talar om för dem det som de vet.

Var hamnar man då? Jo, inför ett faktum att alla är beredda på förändring men ingen vet vart. Alla är beredda på att hoppa. Men även om jag nu låter väldigt pessimistisk, så påminner det om sådana här lämlar, som kastar sig huvudstupa över kanten därför att de är för många eller något så'nt där. Det är kanske någonting sådant vi är ute och far efter. För jag kan inte se, att det finns någon plattform att landa på, på andra sidan, i dimman. Det handlar inte bara om att våga, det handlar om att det måste finnas någonting där också. Kanske är det språkliga verktyg, det språkliga fundamentet som man ska bygga ut.

Martin Axelsson

Jag måste få klargöra, vad jag menar med globaliserat samhälle i de här sammanhanget. För mig är det inte ett geografiskt samhälle, det är inte frågan om att alla i Afrika har tillgång eller inte, utan det är frågan om att vara kung bland sina gelikar, så att säga. Där tillgängligheten finns. Jag har aldrig räknat med Burma i det

Att våga
hoppet

Rådgivare
åt
makthavare

Kung
bland
gelikar

här fallet, där det är helt förbjudet. Men det handlar om vad bl a Johan sa, att vara kung bland datafolk och dem, som använder sig av datorer och IT. Att vara kung i det samhället. För det är det samhället som idag vill vara bättre och större.

Anders Hektor

Inte helt sällan så har vi ju mer gemensamt med människor på andra sidan jorden än vad vi har med dem, som jobbar i samma rum eller som vi bor grannar med.

Gemensamt?

Karin Häåg

Bara en replik om politikerna. Man kan ju fråga sig, varför det finns ett jordbruksdepartement och inte IT-departement. En retorisk fråga.

IT-departement?

Johan Jörgensen

Först vill jag bara förklara, vad jag menar med rockstjärneekonomi. Microsoft är dominerande beträffande sina produkter, fullständigt, 90 procent av marknaden eller något så'nt.

Dominans

Skrivmaskiner – det fanns Facit, det fanns Olivetti, det fanns Halda, det fanns säkert tusen andra skrivmaskinstillverkare. De är utslagna av den som vann kriget om standarden. Standarden beror ju också på ett nätverkat samhälle, man måste ha samma standard för att kunna utnyttja kommunikation.

Pedagoger. Absolut måste det finnas pedagoger. Framtiden tillhör pedagogerna, tror jag. De har en viktig uppgift, att få folk att inse, att förändring inte är jobbigt utan kul.

Förändring kul

Jag var tidigare demagogisk, när jag beskrev politikerna som elaka. Som inte talar om vad som kommer att hända förrän man ser det. Det kanske inte är så krasst. Jag tror, att man kanske ofta har en from förhoppning, en dum förhoppning, om att inget ska förändras. Det kanske är dags att ta sig ur den inställningen.

Se'n så skulle det vara intressant att ta nästa steg och att prata om vad som händer i en värld, där man har "Me Management". Där individerna blir viktiga. Det kommer att bli roligt att se, hur organisationerna fungerar.

Och tekniken som verktyg. Cisco är stortillverkare av routrar för Internet-trafik. Alltså ett slags växel som skickar Internet-paket fram och tillbaka mellan sändare och mottagare. Men de

Kun-
skapssy-
nergier

ser som sin affärsidé att skapa kunskapssynergier mellan individer. Alltså inte att tillverka routrar. Kan man skapa kunskapssynergier mellan individer, så kommer resten automatiskt.

Det blir spännande med en värld, där vi har ett stort utbud av saker och ting och där vi ser, att stor har tenderat att bli större över åren. Alla småbanker har försvunnit och ersatts av ett par stora banker. Vi kan se utvecklingen på det globala planet nu. Deutsche Bank gick t ex nyligen samman med Bankers Trust i USA och bildade en jättebank. Allting har gått mot att bli större och större. Det skall bli kul att se, vad man kan ha som moteffekt till det här. Vad kan man då binda upp individerna kring?

Etiken

Till sist ska jag bolla upp frågan om etikens betydelse i det här. Om allt annat är lika, vad är det då vi särskiljer? Har en produkt en personlighet? Kommer det att handla om ett etiskt ställningstagande? Vad är det som gör, att jag gör det val som jag gör? Jag har inget svar, men jag tror att det kommer att gå någonstans åt det hållet. Och jag skulle gärna vilja ha en reaktion ...

Margareta Catasús

Vi skulle prata en del om lösningar men nu börjar jag nästan undra, vad det är vi ska lösa, egentligen. Vare sig det är soldater eller spelutvecklare eller andra dataingenjörer, som driver på eller är föregångare i utvecklingen, så får vi andra, i vart fall enligt Johans världsbild, bara hänga med. Det blir som någon slags naturlag. Det finns ett behov av att vända det här, tycker jag. Vi måste fråga oss alla, konsumenter och brukare och användare, vilken utveckling vi vill ha. Att man får en dialog. Som Karin sa: kommunicera, kommunicera, kommunicera.

Vad vill
vi ha?

Och se'n, när man har haft den här dialogen, som kanske ska ske med hjälp av Anders Olssons nya politiker, då får man försöka hitta riktningar på den utveckling vi ska ha. Om man får en mycket bredare förankring, så kanske utvecklingen kommer att gå ännu snabbare än vad den gör i dag, i och med att alla är med på tåget. Det är inte alls säkert, att det bromsas upp, som jag tror mej ha sagt förut i dag. Om man får med sig alla, då kanske vi kan gå åt ett håll allihopa. Då borde det bli bättre. Men jag vet inte, hur man skall komma dit. Och jag vet inte, hur man skall hitta de här nya politikerna, för jag har inte så stor tilltro till politiker. Men det jag efterlyser är alltså något underifrån-per-

Få med
alla

spektiv. För nu är det inte så, nu är det ett top-down-perspektiv på alltihopa.

Johan Jörgensen

Som replik: Jag menar absolut inte, att IT-konsulterna ska driva utvecklingen. Det är snarare tvärtom. Jag ser en grund i det digitala samhället, det är den typen av faktorer som kommer att driva utvecklingen. När det gäller oss som medborgare, så tror jag inte alls, att vi kommer att halka efter och inte bli tillfrågade. Jag tror snarare, att vi konsumenter kommer att bli designers och producenter av de produkter vi konsumerar, också försäljare. Det utvecklar jag gärna sedan.

Martin Axelsson

Det här med politiken. Jag känner mig ju delvis skyldig, i och med att jag själv har varit aktiv i ganska många år inom politiken. En av anledningarna till att jag hoppade av politiken är just det här med tungroddheten inför framtiden.

Men jag skulle vilja kasta ut en fråga: Hur många av er skulle kunna tänka sig att lägga ner den tid, som det krävs för att faktiskt bli aktiva i politiken? Om vi ska få in de här frågorna in i politiken, så krävs det, att människor som är intresserade av frågorna kommer med där.

Det finns fortfarande mängder av bönder, som är intresserade av politik, därför finns det ett jordbruksdepartement. Det skulle vara att slå Centerpartiet rakt över benen och lägga ner det. Men det finns inga stora datakonsulter inom politiken. De har inte haft den tiden ännu. Och därför finns det inget IT-departement. Det krävs, att det finns en marknad som är representerad i politiken för att där skall ges plats, den plats det krävs i politiken.

Då behöver för övrigt de här klara gränserna mellan arbete och fritid bli ännu klarare, så att man kan lägga ner sin fritid på politik. Så länge vi inte är beredda till det, så får vi finna oss i att det mesta en IT-minister klarar av, det är att trycka på sändknappen på ett e-mail, och då ska hon eller han redan vara uppkopplad, helst.

Det här med arbete och fritid. Sett i ett historiskt perspektiv, så kommer arbetstiden att minska. Men den kommer också att sammanbindas mer med fritiden. Det kommer alltså inte att bli

**Digitala
samhället**

**Att bli
aktiv i
politiken**

Gränser
arbete –
fritid?

några helt klara gränser mellan fritid och arbete. Hur många är det som säger, när de går på golfbanan tillsammans med en affärspartner, att de är ute och ”har fritid”? Nej, de flesta säger, att de var ute i tjänsten, när de gick den där golfklubban eller något annat liknande. Men faktum är, att de har sammanbundit två saker. De har förenat nytta med nöje – de hade gått den där golfklubban under alla omständigheter, vare sig det var med fru eller med affärskontakten.

Etik i IT-
företag?

Sedan etiken, en väldigt viktig fråga. Framför allt bland lite mindre företag, som är i växartagen, så tycker jag många gånger, att man ser en väldig brist på etik och moral i deras agerande gentemot kunderna. Jag får en association till hur det var med kiropraktorer för ett tiotal år sedan. När de började i Stockholm, så la de beslag på så många kunder de kunde under en kort tid – och sedan så försvann de. Det fanns inga kunder som ville komma till dem längre. Jag får samma känslan, när det gäller just IT-företagens etik gentemot kunderna. De kan så mycket mer än kunderna och det utnyttjar de genom att sälja produkter, som kanske inte kunderna behöver. Och då får vi den situation, som Kristina berättade om: Det var inte många som använde Power-Point men de skulle ha det och kunna det ändå, kanske hela Office-paketet. Men det finns egentligen inget behov, direkt. Kanske två stycken av en hel kommun eller tre i ett stort företag, som faktiskt har behov av det här. Inte fler. Men alla skall naturligtvis veta att det finns.

Vilka vi?

Lennart Lennerlöf

Får jag skjuta in en fråga? Ibland har ni sagt ”vi” utan att precisera. I många fall menar den som talar uppenbarligen fler är just ni åtta, som nu råkar sitta runt bordet. Men vilka ”vi” har ni då menat? Ungefär samma slags personer som ni själva?

Kanon-
föda?

Ta t ex en metafor som några använt: ”Vi är soldater”. Jag har då sett framför mig en grupp elit- eller kommandosoldater. Men i krig finns det också andra, som mera har att fungera som kanonföda.

Kommer vi att på motsvarande sätt få människor, som offras? Om vi håller oss till arbetslivet, människor som inte får arbete över huvud taget eller som får den typ av utarmade ny-tayloristiska jobb, som jag tycker börjar återupstå här och var.

Johan Jörgensen

För att komma tillbaka till det här med att vi kommer att vara delaktiga. Jag tror, att utvecklingen verkligen kommer att stärka oss som konsumenter genom att vi får en helt ny valfrihet. Vi kommer att kräva att få bli delaktiga. Om inte annat för att vi skall få de skraddarsydda produkter, som vi vill ha. Vi ser redan idag, att vi producerar de produkter som vi konsumerar, samtidigt. Som t ex mina banktjänster, jag producerar dem idag själv i med att jag hanterar mina konton och köper och säljer mina aktier, om jag hade några Och jag tror, att vi kommer att se mycket, mycket mer av det framöver.

Vi kommer att bli försäljare av produkter också. Det finns ett projekt på gång, som heter Tahuti, som handlar om att låta konsumenten bli återförsäljare. Jag kan tanka hem en film från nätet. Om jag hade haft några barn, så skulle de kanske tycka, att någon Disney-film var jättebra. Jag kan då rekommendera den till grannen, som också har barn. Om han vill ha den, så kan jag skicka den vidare till honom. Jag har från början betalat för filmen och han behöver nu hämta hem en kod hos Disney för att öppna den här filmen. Det får han betala för och då får jag procent för att jag har varit med och sålt den här produkten.

Det handlar om att involvera oss alla människor för att vi skall få en ekonomi, som är mer friktionsfri. När man tittar på design- och produktionsfasen, så vet vi, att en stor del av de produkter, som når marknaden idag, misslyckas. De är inte lönsamma helt enkelt. De är felproducerade – vi har inte tittat in i konsumenternas hjärnor tillräckligt mycket, vi har inte släppt in dem i processen. Av samma skäl, effektivitetsskäl, som allt annat händer, som vi pratat om, så kommer det här också att hända. Och det är på gott, tycker jag.

Sedan frågade du, Lennart, vart de kommer de att ta vägen, som inte vill eller inte kan delta i det här. Jag tror inte det så mycket handlar om kunna som om vilja, för att vara ärlig. Vi har pratat länge i USA om att när det nya samhället växer fram, så får man M(a)c Jobs, lågkvalificerade arbeten inom tjänstesektorn. Nu visar det sig faktiskt, att det är ju inte så. Det är inte bara lågkvalificerade jobb som tillkommer, det är också högkvalificerade jobb. Om man tror att tjänstesektorn kommer att växa, vilket jag gör, så skulle det vara mig främmande att se ett jobb, som

Samtidigt producera och konsumera

Titta in i hjärnor

Högkvalificerade jobb

innebär kontakt mellan två människor som lågkvalificerat. Det handlar ju faktiskt om att möta en annan individ, känna av den personens behov och sedan tillfredsställa dem. Det är inte nödvändigtvis lågkvalificerat. Jag tror, att man kommer att lägga mycket större vikt på den typen av kontakter mellan människor framöver.

Och jag menar, att de personer, som inte vill eller kan delta här, de måste vara fullständigt socialt aparta och fullständigt ovilliga till förändring. Jag tror, att det kommer att finnas en plats för alla, men det kommer att krävas rätt mycket av människorna. Man kanske inte kommer att få det jobb man vill ha eller det jobb man har haft. Men det kommer att finnas utrymme i arbetslivet för dem alla.

Hagge Rilegård

Lennart ställde en fråga, om det blir människor över och vart de i så fall skall ta vägen. Och då lät det, som att du hade 5-10 års perspektiv. Faktum är ju, att det här händer redan nu. Det som är synligast är ju människor, som har blivit över från näringslivet och offentlig verksamhet och nu är arbetslösa. De syns väldigt väl. Faktum är också, att det finns väldigt många avhängda människor i näringslivet, säkert i offentlig verksamhet också, som är kvar men som inte har någon reell funktion. Som inte ser någon riktig uppgift och mening. De syns inte, för de är inte med i någon arbetslöshetsstatistik eller liknande. Men de märks ändå, därför att det påverkar attityder och motivation i företagen. Det är en anledning till, att förändringen inte går fortare än den gör. Så svaret är väl, att på kort sikt så kommer det här tyvärr att fortsätta och accelerera, tror jag.

Hur kommer det att se ut på lite längre sikt? Kommer vi att kunna hindra den här utvecklingen och vända den?

Jag skulle också vilja anknyta till det, som Martin sa, att det finns lantbrukare i politiken, som påverkar, men där finns inga IT-konsulter – det är väl ett annat sätt att uttrycka ”IT-kunniga människor”. Det enkla svaret på varför det är så, det är ju, att det finns inga pengar i politiken idag. Så därför ägnar sig de IT-intresserade människorna åt annat.

En mer intressant fråga är ju, om politiken som arena har spelat ut sin roll. Om det är värt att ge sig in i den. Kommer männi-

Människor som blivit över

Politikens roll?

skor att se någon reell möjlighet att påverka från den plattformen?

För att fortsätta på den tankegången, så kan man fråga sig, vilka framtidens ledare egentligen är. Vi, också jag själv, har efterlyst en ny politikerroll. Men den arenan kanske är helt passé? Det behövs fortfarande ledare och visionärer men de kanske inte alls finns inom politiken?

Och då blir nästa fråga: Vad är den enskildes ansvar? Finns det något som hindrar, att det här ledarskapet kan ligga hos oss likaväl som hos andra? Varför sitter vi och efterlyser ledarskap från andra? Det som utvecklas nu är en ny värld, det finns en mycket begränsad kompetens utvecklad kring vad den är. Det ger ju ger en öppen arena för att ta ledarskap. Så man kan fråga sig: Vilka kommer att kliva in och ta åt sig en ledarroll? Är det politiker? Det tror inte jag. Är det företagsledare? Det tror jag inte heller, inte dem vi har nu i alla fall. Vilka blir det då?

Vilka tar ledarrollen?

Anders Hektor

Martin bollade upp frågan, om vi här känner oss beredda att ta ett politiskt ansvar och engagera oss politiskt. Jag tror kanske inte, att alla är det. Jag känner mig själv inte särskilt lämpad som politiker. Men vi kan kanske bidra som i någon mån aktiva experter inom våra områden. Bidra genom att föra upp de viktiga frågorna på dagordningen. Och då har vi gjort en bra dags arbete, tror jag, bara med det. Som politiker skall man göra så mycket mer än att hålla på med IT och det verkar så trist, det där andra.

Bidra som experter

Så noterar jag, att det kanske är så, att avmassifieringen av samhället minskar demokratiska behov eller rättare sagt behov av demokratiska lösningar. Om alla nu inte matas med samma sak utan man kan mata sig själv med det, som man finner vara lämpligt, minskar då inte behovet av demokratiskt deltagande? Alla behoven är ju uppfyllda i någon mån. Provokativt påståen- de, kanske.

Minskat demokratiskt deltagande?

Men jag tror också, att det civila deltagandet eller det politiska deltagandet kan komma att minska med en ökad digitalisering av samhället och det helt enkelt av någon slags tidsanvändningsskäl. Ju mer tid man spenderar framför datorn eller med tekniken ju mindre tid blir det över till andra saker. Ett något

Ansvar
för de
offrade?

paradoxalt påstående, kanske. För samtidigt så möjliggör ju tekniken ett stort politiskt och civilt deltagande. Men det kan alltså leda precis tvärtom, också. När man ägnar sin tid åt att golfa eller spela bowling eller sitta hemma och spela dataspel, så deltar man ju mindre i utvecklingen. En något luddig iakttagelse ...

Lennarts fråga om kanonmat. Jag tror precis som Hagge, att det blir kanonmat, människor som hamnar emellan, och att det redan har skett. Det måste ske konvulsioner i någon mening. Frågan är vilket ansvar vi tar för dem. I form av förtidspensionering, utbildning, andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det kanske krävs någon form av generationsskifte.

Se'n skulle man kunna ha en lång diskussion om det som Johan sa om konsumentmakt. Han började flagga upp för frågan var etiken kommer in. Och se'n sa Johan, att man inte i tillräckligt utsträckning har tittat in i konsumenternas hjärnor. Wow! Och att konsumenten är den, som i allt större utsträckning designar, utvecklar och säljer sin produkt. Produkten, det vi konsumerar, är väl då immateriell, får man förmoda. Och det är nog riktigt.

Mc Do-
naldise-
ring

Se'n länge har det ju pågått en sådan där McDonaldisering, där man har dragit in konsumenten i produktionskedjan. Men det är ju inte konsumenten, som har tjänat på det. Ur konsumentmaktssynpunkt har det knappast varit önskvärt för konsumenten. Dessutom kan det bli en ganska "ljum" tillvaro, om man i alla avseenden själv skulle stå för designen och utvecklingen av det man konsumerar. Jag tycker om att bli överraskad då och då. Men jag förstår vad du menar, Johan, och det var naturligtvis inte åt det här hållet du ville. Men jag skulle nog vilja ha en ytterligare utveckling av frågan om etikens roll ...

Johan Jörgensen

Att titta in i folks hjärnor. Det är naturligtvis någonting, som redan har pågått ett tag. Alla har försökt att identifiera, vad är det för produkt, som konsumenten verkligen vill ha. Och jag tycker, att det finns någonting positivt i det. Det innebär, att jag får en produkt, som är mer i linje med vad jag önskar.

Däremot är det så, om du tittar på digitala produkter, hur de tillverkas och sprids, att det kommer att finnas väldigt många produkter. Det kommer att finnas banktjänster på ett otal olika

banker. Det kommer att finnas en mängd liknande produkter. Och då kan etiken vara en särskiljande faktor.

Vi kan redan idag se företag som Ben & Jerry Ice-cream i USA, som säljer väldigt mycket glass p g a att de har etiska mål och principer för vad de gör av sina vinster. Patagonia, som tillverkar friluftskläder, ger 2 procent av omsättningen varje år till naturbevarande ändamål. När det inte spelar någon större roll för mig om jag väljer produkt A eller B, så kan jag välja den produkt som jag tycker bäst om av andra skäl. Och där, tror jag, kan etiken komma in som en konkurrensfaktor, vilket ju är en intressant företeelse.

Martin Axelsson

Det blir utslagning i arbetslivet, helt klart. Och många människor kommer inte att hitta någon bransch, där de kan finna något att syssla med. Inte ens så kallade monkey-jobs eller M(a)c Jobs.

Blir Du så utslagen, som Du faktiskt kan bli, så hittar Du inte någon som helst plats i samhället. Sådana fall har alltid funnits. De kommer att bli fler än vad de någonsin varit. Tidigare kallades de för tattare eller något annat liknande. Nu kommer de också att kallas ett eller annat. Kanske ALU-uppbärare eller någonting.

En helt annan fråga, som jag tycker är ganska fascinerande, det är att saker som är förknippade med att datorer har varit årets julklapp för, tror jag, femte året i rad. Så länge har ingenting hållit i över huvud taget. Och två av dessa gånger har datorerna själva varit årets julklapp. Det visar hur mycket pengar det egentligen finns.

Politikerrollen. Det finns ingen fast norm för hur en politikerroll ska se ut. Är man missnöjd med den politikerroll, som finns, då får man skapa en ny. Politik, det är ett ord egentligen för att vara med och styra. Lennarts kommentar om att påverka framtiden. Det är precis vad det är frågan om. Om man vill förutse framtiden, skall man vara med och påverka. De som blir politiker idag, de är superintresserade av att förutse framtiden. De vill ha framtiden dit, där de klarar av den. Och därför kommer det att bli svårt att påverka någon, som inte alls är intresserad av datorer eller av IT-världen, till att bli intresserad bara genom lobbyverksamhet. Det fungerar inte riktigt på det sättet.

**Etiken
som sär-
skiljan-
de**

**Utslag-
ning**

**Ny politi-
kerroll**

Förutse genom att påverka

20 procent av människorna kommer att sköta världens ekonomi. Ja, men idag så tror jag, att det är en person som till stor del styr världens ekonomi, i vart fall är herr Soros i täten. Han kan verkligen förutse framtiden. Han förutser framtiden, därför att han vet, att gör han ett drag mot ett land, så kommer det att påverka det landet. Eller världsekonomi, om nu draget ligger på den nivån. Han gör drag som påverkar och därför kan han förutse framtiden.

Samma sak med politikerna. De kan förutse framtiden för de vet, att om de gör ett speciellt drag, så förändrar det framtiden. Visserligen ofta med kort tidsperspektiv, men vissa av de här dragen kan förändra framtiden på väldigt lång sikt. Och det, tycker jag, är en form av demokratins grundordning. Detta att försöka vara med och påverka via de få vägar, som vi har tillgång till. En väldigt bra väg är att engagera sig i politiken. Men då behövs det också fler människor för att kunna göra sådant som påverkar.

Margareta Catasús

De här hjärnorna som man tittar in i och anpassar produkter efter. Man jag tror, att man bara tittar in i de hjärnor, vars plånbok är stor. Det är alltså de, som är de presumtiva kunderna.

När jag pratar om det här med underifrån-perspektiv, att man måste ha en dialog med alla andra. Då är det ju just alla andra jag menar. Inte bara dem som har mycket pengar.

Jag tror också, att man tappar bort många här. För det är inte alla, som lever nu eller senare, som kommer att kunna designa och sälja, fixa och dona i den här IT-världen. Det finns ju massor av andra människor. Gamla och handikappade, ordblinda och andra. De måste ju också vara med. Och de ses nog inte som presumtiva kunder utan de glöms bort, om man bara tittar i hjärnan på konsumenten.

Johan Jörgensen

För att förklara det här med att titta in i hjärnor. Då menar jag inte en elitgrupp av konsumenter. Man engagerar alla konsumenter. Om du inte engagerar din konsument, så kommer någon annan att göra det.

Se'n när det gäller jobben. Ibland säger man, att jobb försvinner, ibland att de tillkommer. På kort sikt, tror jag att jobb kom-

Hjärnor med stor plånbok

Eftersatta grupper

Alla konsumenter

mer att försvinna. Man kommer att rationalisera bort stora grupper. Det tar alltid längre tid att skapa nya saker än det tar att bryta ner.

Den fråga vi ska ställa oss är var jobben försvinner och var de tillkommer. Jag tror, att det kommer ett stort antal nya jobb inom service-sektorn. Och då inte bara den lokala i Sverige. Den digitala service-sektorn är internationell. I USA har det tillkommit en massa jobb och det är IT-utvecklingen som är ledande. De jobben är internationella, både vad gäller produkter och framställare. Frågan är alltså inte enbart, hur kommer jobben att omfördelas inom vårt samhälle, utan även mellan vilka samhällen kommer jobben att omfördelas. Det är alltså en konkurrens-situation för nationer.

Hagge Rilegård

Jag hävdar, att informationstekniken är möjliggörare på alla sätt och inte en begränsande faktor. Därför kan man lite grand lämna tekniken därhän och konstatera, att vi står inför några intressanta vägval.

Det första är frågan, om framtidens ledare, vilka de nu är, kommer att visa på möjligheter eller, som det är nu, framför allt visa på hinder.

Ett annat vägval är, om framtidens företag och samhälle kommer att bygga på olikheter och se olikheter i kön, ålder, utbildning etc som en styrka eller, som nu, mera se det som ett irritationsmoment.

En tredje fråga är, huruvida IT främst kommer att användas till att frigöra kraften hos människor och ge dem möjligheter eller, som nu, till att skapa elitism och ökande klyftor.

Om man applicerar de här frågorna på vårt eget svenska samhälle, så kan vi konstatera, att vi har några grundfaktorer, infrastrukturer, som är positiva. Vi har högt läs- och skrivkunnande och en hygglig utbildningsnivå. Vi har, som individer och samhälle, en hyggligt god ekonomi, även om den har varit bättre. Vi har en hygglig grundtrygghet, som man i och för sig kan ifrågasätta, många ifrågasätter om den skall fortsätta att se ut så som den gör. Och vi har ett utbrett IT-användande. Och det här borde vara en bra plattform.

Se'n har vi några negativa faktorer också. Där det första och

Omför-
delning
av jobb

Vägval

Positiv
infra-
struktur

Brister

extremt viktiga är bristen på vision och målbilder. Vart vill vi egentligen? Vad är det som är viktigt och riktigt att förändras mot? Det andra är attityden till förändring i sig. Där man i många andra länder har en helt annan attityd till förändring och de nya möjligheter som ligger i förändring. Och den sista punkt, där det finns frågetecken, är personligt ansvar. Vi är inte riktigt vana vid att ta ett personligt ansvar, för det har alltid ordnat sig på något vis.

Anders Olsson

Jag sade ju inledningsvis, att jag har ett litet annat perspektiv här än vad jag brukar ha. Så nu får jag förmodligen sparken, när jag kommer hem. Men jag tycker, att det är intressant att se från ett annat håll.

Hastigheten kan påverkas

Jag tog upp det här med hastighet och utanförskap. Jag ska försöka att sammanfatta. Hastigheten, jag tycker att det är viktigt, att vi alla inser, att det inte är en naturlag, att vi kan påverka situationen.

Själva ta ansvar

Det som kommer att ske, det händer inte av sig självt utan vi styr utvecklingen. Och det hänger ihop med vad ni har sagt här om eget ansvar. I mitt eget arbete kan jag faktiskt påverka ganska mycket, när jag sitter med företagsledning. Att ta fram planer. Då sätter vi faktiskt upp visioner och vi anger också hur snabbt vi kan förflytta oss mot visionen. Som person kan jag alltså själv bidra till, att det här blir rimligt, de planer och det genomförande som vi föreslår. Det här gäller för er också. Att vi själva tar ansvaret. Det här är ingen naturlag eller något som andra driver, utan det här gör vi själva. Det känns viktigt för mig i alla fall.

Lennart Lennerlöf

Då är det dags för den **avslutande runda**, där ni i tur och ordning ska få tillfälle till ett slutord. Framför allt vad ni tycker är **det viktigaste, som man bör göra för att påverka utvecklingen i rätt riktning**. Dvs i den riktning som var och en av er tycker är önskvärd. Vi har kommit överens om att du, Margareta, ska börja.

Margareta Catasús

Om det skall bli ett mer jämlikt samhälle, både i stort och i själva IT-användningen, så behövs det mycket mer och bredare kun-

skap. För att kunna påverka sin framtid måste man ha mer kunskap. Men man kan inte lösa vare sig arbetslöshetsfrågan eller ojämlikhetsfrågan inom skolan osv enbart med datautbildningar eller med hjälp av e-post-adresser. Man måste koppla till ett innehåll, som jag sagt förut. Det är alltså kunskap utanför IT som är viktig. IT är bara ett verktyg.

Nobelpristagaren i ekonomi i Indien, Senn, sa på TV häromdagen, att man håller på och glömmer bort det här med väsentlig kunskap. Man ger pilotskolor i U-länderna tillgång till Internet, små hyddor där de får en dator, så att de kan söka information i hela världen. Men de får inte lära sig andra språk, de får inte lära sig matematik eller fysik osv. De får en dator och så tror man, att man har löst allting.

Man gör på precis samma sätt i Sverige. Man skickar ut datorer till alla skolbarn och sedan tycker man, att det är klart. Då kan man t o m minska på antalet lärare. Så jag menar, att det viktiga är, att man ser och satsar utanför IT.

Johan Jörgensen

Jag tror, att individen har ett mycket, mycket, mycket stort ansvar för sin egen situation i framtiden. Och jag tror inte, att vi kan räkna med, att vi ska kunna bli "daddade" av samhället. Jag tror, att vi är tvungna att ta ett stort personligt ansvar.

Men samhället är också tvunget att ta sitt ansvar, alltså ansvar mot oss. Dels på ett ärligt och öppet sätt kommunicera hur läget är och dels ge oss de bästa förutsättningarna för att delta i ett sådant sammanhang. Det handlar om att upprusta skolan radikalt. Att upprusta en ärlig och öppen dialog, en dialog som måste finnas mellan ledarna och de människor som finns i samhället.

Alltså upprustning av kunskap. Information om betydelsen av kunskap. Information om att det krävs förändringar framöver och att förändringar är roligt ...

Karin Häåg

Jag har tidigare varit inne på, vad jag tycker borde göras. Det handlar dels om språket. Att bygga ett språk istället för den här tekniska jargongen, ett språk som så gott som alla kan begripa.

Vidare att föra in andra discipliner utöver de tekniska – psykologi och pedagogik tycker jag är väldigt viktigt.

Ge kunskap utanför IT

Inte bara datorer

Individens ansvar

Upprustning av kunskap

Bygg språk

Tvårkunskap

Ge själv-
förtroen-
de

Det behövs information och kommunikation och utbildning, som flera av er har varit inne på. Men jag skulle också gärna vilja koppla till det, som Margareta sa, om att det inte bara handlar om utbildningen för att ge kunskaper utan att det också är viktigt att försöka ändra på människors attityder. Du, Johan, var inne på, att vi inte skulle dadda eller dalta. Nej, men det handlar om att ge individen självförtroende. Också att ge en vision, som Anders O. har varit inne på. Vad är IT bra för, så att säga? Vad öppnar det för möjligheter och vad finns det för begränsningar? För det är också väldigt viktigt att öka medvetenhet om IT.

Men det handlar mycket om attityder. Om vi ser framför oss ett samhälle, där det kommer att ske väldigt många omstruktureringar i arbetslivet, så måste man ju också uppmuntra de berörda människorna till att börja tro på sig själva och inte låta staten ta hand om dem. Man måste verkligen försöka bygga upp attityder, som innebär att tro på sig själv. Det är givetvis inte någonting som bara har med IT att göra. Men eftersom IT kan få stora följder för väldigt många människor, så tror jag, att bygga positiva attityder är viktigt.

Hagge Rilegård

Betona
indivi-
den

Vad ska man göra? Jo, betona individen och ta fram tankesätt, språk, verktyg och en plattform för att verkligen förverkliga det här, som man kan benämna "Me Management". Jag tycker det är ett bra uttryck, även om det är engelska.

Föränd-
rings-
verktyg

Det andra jag tycker man ska göra, det är utveckla förändringsverktyg runt om IT, inte IT i sig. Och då menar jag just målbilder för samhälle, företag, individer, för mig – vad vill jag egentligen? Kompetensutveckling – betona att det är ett förändringsverktyg för samhälle, företag, individer. Arbetsorganisation – byta arbetsuppgifter, jobba i projektorganisation, bygga processorganisationer, bryta hierarkier – det tycker jag man ska ägna än mer kraft åt. Här kanske man också kunde prata om samhällets organisation men den frågan känns lite väl stor.

Makt i
kompe-
tens

Det tredje jag tycker man skall göra, det är att enas om, att makten sitter i just kompetens och information och inte i gamla hierarkier och strukturer. Det här har man sagt rätt länge men inget händer ju! Det släpps ju inte fram nya makthavare.

Det fjärde, som jag tycker man skulle ägna krut åt, det är att

driva förändring, i både företag och samhälle, såväl uppifrån och ner som nerifrån och upp – men med betoningen på nerifrån och upp. Och då tänker jag på medarbetarna i företag, de som möter kunderna, och jag tänker på medborgarna i samhället, de som är samhället. Det här kräver då en betoning på individen och en förändring av maktstrukturen. Att medborgare tar sitt ansvar genom att i valet välja nya typer av politiker. Att aktieägarna, via val av styrelse och företagsledningar, tar sitt ansvar för förändring.

Framför allt egna initiativ. Att vi, allihop, som individer, gör något i morgon. Det är intressant med sådana här diskussioner men det är ju handling i vardagen, som ger förändring.

Anders Olsson

Det är en stark förändring som pågår. Vi kan påverka.

Men vad har vi själva för vision i det större sammanhanget? Jag söker den här visionen igen och vet egentligen inte var den skall komma ifrån. Jag kanske själv kan bidra, men den bygger väldigt mycket på gemensamma värden. Människovärden. Nu ser jag mer och mer, att det är företag och vinstmaximering, som driver utvecklingen just nu. Jag saknar någon form av vision, som tar in mera av värden hos människor, en balans – vi pratade om etik förut. Någon sådan form av vision, som vi själva kan ta ansvar för i vårt eget arbete och då vi försöker påverka framtiden.

Om man fick önska sig någon ny typ av ledare, en som kunde förmedla den här visionen. Någon slags Messias-gestalt? Jag tror inte på det, faktiskt. Men det hade varit bra. Det hade hjälpt lite grand, tror jag. För just nu befinner vi oss i en ganska förvirrad situation.

Det här med utanförskap. Där tycker jag samhället har en viktig roll. Och samhället är ju vi, så på nytt handlar det om det egna ansvaret. Men det måste finnas någon som ser till att de, som kanske inte hänger med, ändå får behålla sitt mänskliga värde. Dvs, hur kan vi hjälpa de här människorna? Återigen det traditionella, det måste bli kompetensutveckling. Vi måste väl utbilda folk, informera folk.

Jag tror också, att samhället ska ta ansvar för att göra infrastrukturen mer tillgänglig och billigare. Jag pratar inte om vägar och broar utan om den nya infrastrukturen – IT och information. Det får inte bli så, att det enbart är företag och vinstintresse

Förändring nerifrån

Vision sökes

Nya ledare

Mänskligt värde

Samhällets ansvar

som driver. Risken är då, att man glömmer bort alla de individer i samhället, som inte hänger med, vare sig det gäller kunskap eller att helt enkelt inte har tillgång till utrustning. Ska samhället prioritera något i framtiden vad det gäller att använda våra gemensamma skattemedel, så anser jag, att IT, infrastruktur och utbildning bör ligga högt på listan. Gör vi inte detta, glömmer vi bort dessa människor, kommer vårt samhälle mycket snabbt att delas upp i ett fyra-femtedels-samhälle med allt större klyftor och obalans i kunskap och ekonomiska förutsättningar. Vad det leder till, den krutdurk det skulle innebära att sitta på, det vill i alla fall inte jag vara med om!

Martin Axelsson

Vad jag efterlyser först i den framtida utvecklingen det är, att man måste börja titta på relationen mellan utvecklingstakt och användare. Precis som man gjorde en gång i tiden, innan man bestämde sig för om bilarna skulle gå i 50 km i stället för 30 km. Då kunde människor hantera 50 km i timmen. Men vi hanterar kanske inte riktigt den hastigheten, som det faktiskt går i idag.

Jag har ju en önskelista för vad IT egentligen skall vara. Först är det informationstillgänglighet – det är en av de verkligen primära frågorna. Den är grundläggande.

Informationsteknologin är ett hjälpmedel, ett hjälpmedel i jakten på effektivare arbetsplatser, i jakten på att skapa nya marknader, i att skapa annorlunda former av arbete, utvidgade arbeten. En jättetillgänglighet runtom hela jorden.

Det andra är, att man ska vara medveten om, vad man egentligen försöker att ersätta med IT. Det finns hypoteser och drömmar om, att man ska kunna ersätta läkare på ett sjukhus med ett datorprogram, som man trycker in uppgifter i och så får man reda på vad patienten har för sjukdom. En skrämmande hypotes. För där kan datorerna kan aldrig göra ett riktigt bra jobb.

Naturligtvis är datorer och IT en enorm hjälp i administrationen. Om administratörerna hanterar det, som de faktiskt är satta att göra, vilket inte alltid är fallet. Och då blir det i stället en bromskloss, för att det går för långsamt.

Jag tror, att effektiviseringen nog till stor del har nått sin kulmen. Jag tror inte, att man kan bli så mycket mer effektiv i många av dessa företag, som använder IT för effektivisering.

Utvecklingstakt

Tillgänglig information

Ersätta vad?

Människorollerna är, som sagt, enormt viktiga. Jag kan bara instämma i det, som sagts tidigare. Alltså: Det är enormt viktigt, att vi är med och påverkar. Även om vi tycker, att de traditionella rollerna är urtrista, så är det enormt viktigt att i varje fall vara med. Och med "vi" så menar jag alla, vare sig man jobbar med IT eller man jobbar med bergssprängning eller man jobbar som sopåkare. Där är det fråga om lika värde. Att sitta ner och klaga i soffan, det kan vi bara göra, när vi faktiskt har varit med och försökt påverka. I annat fall har vi ingen anledning att sitta och klaga. För då har vi inte gjort något försök att förändra.

Var med och påverka, se människor ur den stora massan som att de faktiskt är individer, visa solidaritet.

Var med
och på-
verka

Visa so-
lidaritet

Anders Hektor

Det vore lätt att sammanfatta med "Vänta och se". Jag känner mig ganska defaitistisk i någon mening, när jag skall peka ut vad som behöver göras. Det är som när ett litet barn håller på och lär sig cykla. Vi får springa efter och vara med, men vi ska inte hålla i pakethållaren och bestämma riktningen. Det finns ju en gräns för hur mycket man kan vara med och påverka för att det skall bli någonting bra, som lever av sig självt. Och inte någonting som skapats av social ingenjörskonst.

Vänta
och se?

Inte so-
cial in-
genjör-
konst

Jag tror, att förändringar pågår hela tiden och i regel så är det någonting gott, något som driver samhället framåt. Det har också talats om, att individen måste ta ansvar i de här förändringarna. Men jag tror, att det inte riktigt räcker med det – det måste också ges grundläggande förutsättningar för individer att kunna ta ansvar för sig själva. Det krävs också empati för att ta hand om, att hjälpa dem, som inte är beredda och ta det egna ansvaret.

Det behövs en uppväxling av statusen på erfarenhetskunskap i den här förändringen. Inte bara receptkunskap och katederkunskap, som man lär sig i skolan, utan livserfarenhet och social kunskap. Så mycket om förändring.

Erfaren-
hetskun-
skap

Punkt nummer två är makt, eller rättare sagt ansvar. För det finns ingen makt utan ansvar. Vi som sitter här och vet någonting, eller tycker oss veta någonting, och förmodligen kommer att ha det rätt gott i det nya samhället, vi kommer inte bara att ha makt utan vi kommer naturligtvis att ha ett väldigt stort ansvar också, som följer med. Precis som Anders O. sa: Att bidra till att

Vårt an-
svar

skapa visionerna om det samhälle, som vi går in i. Jag tror verkligen att det är ett kvalitativt nytt samhälle.

En anmärkning: Definitionen på buller är oönskat ljud och definitionen på skräp är materia på fel plats. När vi har ett lika enkelt, kort och överallt begripligt ord för icke önskvärd information, då har vi har kommit någonstans på vägen. Då tror jag, att vi börjar närma oss den här nya plattformen.

Dominique Vos

Avvakta

Som utgångspunkt skulle jag nog också vilja säga: "Avvakta". Åtminstone som råd till myndigheterna, Eller – vänta lite, för den här processen är inte slut. Det känns lite, som när man kom till Amerika för första gången Eller som om vi var indoeuropéer, som satte våra fötter i Europa för första gången. Vi vet inte vad som är vad, vi vet inte vad som kommer att bli Spanien, vi vet inte vad som kommer att bli Frankrike och vi vet inte var människor kommer kolonisera – vi vet i stort sett ingenting om framtiden. Vi är bara på väg. Vi kan bara se, att människor strömmar åt vissa håll. Jag tycker det är väldigt svårt att säga, att så här bör man kunna göra. Det är till stor del individers initiativ som styr utvecklingen.

Politikens roll

Politikernas roll i det här bör i alla fall vara att ha någon slags stödjande funktion, att se till att det ges goda förutsättningar för medborgarna. Att man på något sätt verkar för, att samhället följer god etik. Att så många individer som möjligt åtminstone kommer att ha ett bra liv. Det här är ju ganska grundläggande och har kanske inte mycket med IT att göra. Men jag ser fortfarande IT bara som ett verktyg. Ett verktyg som i och för sig har ökat farten och möjligheterna för oss att göra en massa saker, som annars inte hade varit möjliga eller tagit längre tid och skördat fler offer.

Uppmuntra initiativtagande

Förutom att reglera och lagstifta, så ligger i stödjandet också att ge upplysning genom information och kommunikation och utbildning. Att uppmuntra individen till ett initiativtagande. Det är egentligen ofattbart, att det någonsin försvann ut ur våra liv, detta som är ganska naturligt. Individuellt initiativtagande måste ju ha funnits för 100 år sedan. Men sedan har det på något sätt försvunnit under det starka statliga styrandet, det offentliga styrandet. Kanske har det i många samhällen och tidsåldrar funnits

ett starkt ”statligt” styrande. Kanske beror individers initiativtagande på samhällsklimatet.

Den kunskap och utbildning, som det handlar om, behöver inte nödvändigtvis vara IT-kunskap utan snarare, att individerna får förståelse för andra individer. Att utveckla en god och mänsklig miljö.

Lennart Lennerlöf

Jag ska väl också säga något som avslutning.

Vi har ju bara börjat att lära oss behärska den nya tekniken. Anders H. gav analogin med att lära någon att cykla. Då gäller det för denne att inse, att man till en början inte ska använda styret och framhjulet för att bestämma riktningen, då går det åt skogen. Man ska till en början lära sig att använda styret för att hålla balansen. Först när man klarar av balansen, så kan man också medvetet styra cykeln i rätt riktning.

Möjligen är vi i just den situationen: Vi försöker att hålla balansen så gott det går. Men det är viktigt att vi tar oss fram till nästa stadium, så att vi också kan styra i en medveten riktning.

Vi har diskuterat IT inför framtiden. Och varit ense om, att IT inför många nya förutsättningar för hur framtiden kan komma att gestaltas. Men det har också sagts, att vi måste beakta det komplicerade samspelet mellan IT och andra faktorer. Och ni har frågat: Vad kommer tekniken att få för innehåll?

Ni har också riktat strålkastarna på framtidens ledare – politiker, företagsledare, fackliga ledare och vilka det nu är, som ni har haft i tankarna – och krävt ett ledarskap, som ger visioner och som arbetar för att alla människor ska få vara med i utvecklingen.

IT kommer att ge oss många nya möjligheter men kan också innebära nya risker. Vad är önskvärt, vad vill vi ha IT till? Eller för att vidga frågan:

Hur vill vi, att vårt och våra efterkommandes framtida liv skall se ut? Och hur bör IT-utvecklingen bidra? I era slutinlägg har ni särskilt inriktat er på följdfrågan om vad som i så fall kan och bör göras. Vad kan och bör vi göra – vi här och alla andra?

Vi kan kanske inte ge några enkla och entydigt svar. Men det är viktigt, att diskussionen förs vidare och att de här frågorna ständigt hålls aktuella.

Balans
och styr-
ning

IT – och
annat

Krav på
ledar-
skapet

Framti-
dens liv?

Deltagarpresentationer

Martin Axelsson, 32 år. Vårdlinje, däremot ingen formell utbildning inom IT – självlärd. Arbetar som undersköterska i vården. Styrelseledamot i LO-facken i Kramfors sedan 1992, ordförande sedan 1997. Styrelseledamot i Ångermanlands Bordtennisförbund sedan 1989, ordförande sedan 1996. Politiskt aktiv 1991-97. Arbetar med utvecklingsuppdrag och egna applikationer avseende IT-användning i ovannämnda organisationer och för mindre företag, ofta på distans.

Margareta Catasús, 37 år. Lantmäterietsexamen med inriktning på samhällsplanering (KTH). Sedan 1998 miljö- och plansekreterare i Älvsjö stadsdelsförvaltning, Stockholm. Samordnar och leder främst stadsdelens interna och externa miljöarbete samt handlägger och utreder stadsplanefrågor. Har tidigare arbetat som utredare inom miljöområdet på Region och trafiksäkerhetskontoret (1996-97) och i trafiksäkerhetsfrågor på Stockholms Trafiksäkerhetsförening (1997-98).

Anders Hektor, 32 år. Fil. kand. med sociologi från Högskolan i Växjö, doktorand på Tema teknik och social förändring vid Linköpings Universitet med avhandling inriktad på vanliga människors strategier för att hantera information och informationsteknik. Var under 1998 forskningshandläggare vid KFBs telematikenhet och hade tidigare arbetat som svetsare. Författare till skrifterna *Informationsvanor: en förstudie* (Nordicom 1997) och *Immateriality. On the problem of information* (Ellegård & Johanson, red., under utgivning).

Karin Häåg, 27 år. Pol. mag. med statsvetenskap (förvaltningslinjen, Uppsala universitet). Sedan 1998 utredare vid Ekonomistyrningsverket (ESV). Har de senaste sex åren arbetat med frågor rörande resultatstyrning, uppföljning och utvärdering inom statsförvaltningen (relationen myndigheter, regering och riksdag) bl a vid NUTEK, KFB, Riksrevisionsverket (RRV) och Regeringskansliet.

Johan Jörgensen, 32 år. Civilekonom (Handelshögskolan, Stockholm). vVD med ansvar för konceptutveckling vid Neutron AB, ett företag/kunskaps hus (i Spray-gruppen) med inriktning på affärsmässig användning av interaktiva media. Tidigare bl a reporter på Finanstidningen med ansvar för IT-bevakningen, chefredaktör på IT-tidningen Corporate Computing och frilansjournalist. Startade 1995 nyhetsbrevet Interaktiv Tid, som 1997 slogs ihop med den årliga internetkonferensen Scandinavian Interactive Media Event (SIME) till Neutron AB. Medlem i Teldoks redaktionskommitté.

Lennart Lennerlöf, 71 år. FD i psykologi, professor emeritus. Arbetat med arbetslivsfrågor sedan mitten av 1950-talet, som forskare, konsult och verkställande direktör vid PA-rådet, som docent vid Lunds universitet, som professor och enhetschef vid Arbetsmiljöinstitutet. Engagerad i flera expert- och ledningsgrupper inom bl a Rådet för arbetslivsforskning med inriktning på samspelet teknik – organisation – arbetsförhållanden. Skrifter i ledarskaps-, organisations- och arbetsmiljöfrågor. Red. av antologierna *Människan i Arbetslivet* (Allmänna Förlaget 1991), *Människor; Datateknik, Arbetsliv* (Publica 1993) och av skriften *IT i arbetsliv och samhälle* (KFB & Teldok 1997).

Anders Olsson, 30 år. Studier vid Handelshögskolan i Stockholm med inriktningen Information Management. Sedan 1998 managementkonsult vid Connecta Corporate Advisors AB. Arbetar idag med verksamhetsutveckling i kombination med IT, rådgivare vid framtagning av strategiska planer för företags och organisationers verksamhets- och IT-utveckling samt förändringsledare vid genomförande. Tidigare liknande uppgifter på IT-konsultföretaget Resco (1996-98) och dessförinnan IT-Controller på studieförbundet TBV (1992-96).

Hagge Rilegård, 35 år. Ekonomiutbildning och doktorand vid Handelshögskolan, Stockholm. Sedan 1994 seniorkonsult och från 1997 VD vid evolution & co, ett partnerägt managementkonsultföretag. Arbetar med strategisk planering och genomförande av förändring avseende processutveckling, affärsutveckling med stöd av IT och utveckling av kunskapsföretag. Tidigare bl a

handlare inom finanssektorn. Tidningsartiklar och böcker kring affärsutveckling och IT, bl a *Gränsöverskridande strategier för kompetensföretag* (Teldok 1991) och *Teknik i butik* (Teldok 1996), båda tills. med Stefan Thorén, samt i *Singapore – the intelligent island* (red. Lars Malmström, Teldok 1997).

Dominique Vos, 27 år. Civilekonom samt studier i data- & systemvetenskap (Kalmar, Göteborg och Stockholm). Sedan 1997 IT-konsult vid Cap Gemini med inriktning på IT- och eurofrågor inom området bank och finans. Grundade Stockholms Nation i Kalmar. Efter studierna lärare hos Datautbildarna i IT- och mjukvarukunskap, projektledare på IT-Generationen (med uppgift att stimulera intresset för IT-användande bland svensk gymnasieungdom). En av grundarna av nätverket Hedera Helix för yrkesverksamma kvinnor i Stockholm.

Telematik 2001 är ett program i samarbete mellan KFB och TELDOK. Programmet dokumenterar tidig användning av teleanknutna informationssystem. Utgångspunkten är den förändring som håller på att ske genom ansträngningarna att förverkliga kunskaps- och informationssamhället, och vad detta betyder för Sverige.

Programmet bygger på att mycket i informationssamhället år 2001 kan skönjas och granskas i verkliga livet och i demonstrationsmiljöer flera år före år 2001. Vi kan tala om tidig användning, tidiga användare och tidig teknik. I stor utsträckning fokuseras på *tidiga användare* som pekar ut vad som komma skall för stora användargrupper.

Målet med programmet är att – utifrån ett IT-användarperspektiv – visa på förändringar som kan väntas eller skönjas i det svenska informationssamhället på fem års sikt, och lämna underlag för beslut om åtgärder till berörda verksamheter i samband med dessa förändringar.

Utgivna publikationer inom Telematik 2001-programmet:

Lennerlöf, Lennart	IT i arbetsliv och samhälle – ett rundabordsamtal med mänskliga perspektiv
Thelin, Krister	Klarar den svenska offentlighetsprincipen mötet med cyberrymden?
Carlsson, Bo och Byron, Rebecka	Från grovarbetare till nätsurfare?
Gustafsson, Per	Vill du bli nådd? – För och emot att vara ”ständigt uppkopplad”
Johansson, Magnus, Nissen, Jörgen och Stuesson, Lennart	”IT-ism” – Informationstekniken som vision och verklighet
Fredholm, Peter	Elektronisk handel: <i>Status och trender</i>
Forsbäck, Lennart	Cybershoppare, intermediärer och digitala handelsmän
Ljunggren, Stig-Björn	Demokratin i det högfrekventa samhället: <i>Från 1 ATP-fråga på tio år till 10 ATP-frågor på ett år</i>
Segerlund, Carl-Öije	Välfärd via nätet? Hushållen och Internet – om nät-handel och elektroniska civila nätverk
Sandén, Weje	Nätet som marknadsplats – <i>de svenska pionjärerna</i>
Bolander, Lars	IT och framtidens lärande
Sandén, Weje	The Net as a marketplace – <i>The Swedish experience</i>
Lennerlöf, Lennart	IT inför framtiden <i>Ett rundabordsamtal med unga perspektiv</i>

IT inför framtiden

Ett rundabordssamtal med unga perspektiv

För ett drygt år sedan genomfördes ett rundabordssamtal med en grupp erkända forskare och utvecklare, *IT i arbetsliv och samhälle*. *Ett rundabordssamtal med mänskliga perspektiv*. Ett motsvarande samtal har nu, under ledning av samma äldre ordförande, ägt rum i en grupp 30-åringar, alla kvalificerade användare av IT.

Samtalet hade samma uppläggning och inriktning som det förra: att tala om IT inför framtiden. IT inför också en rad nya förutsättningar för arbetsliv och samhälle och samspekar naturligtvis därvid med andra faktorer. Tekniken finns, den kommer att utvecklas, dess möjligheter kommer att användas – i den meningen kan man kanske tala om teknikdeterminism. Men i fråga om hur och till vad den kommer att användas finns alternativ. En central fråga blir därför vilket innehåll vi kommer att ge tekniken. Och hur ska vi alla bli delaktiga, hur ska vi kunna påverka?

Medvetna val förutsätter bedömningar av teknikens framtida möjligheter och risker – och detta i ett läge, där utvecklingen går oerhört snabbt och situationen, enligt några deltagare, närmast är kaotisk. Man ifrågasatte i diskussionen våra ledares insikter och förmåga att formulera realistiska och stimulerande framtidsvisioner. Fasthållandet vid traditionella tankemönster och vid en föråldrad världsbild blir dysfunktionellt; det skapar också misstro bland de yngre som tycker sig ana någonting annat och radikalt annorlunda.

Samtalet gav naturligtvis inga enkla och entydiga svar. Men väsentliga frågor ställdes och diskuterades. Det är viktigt att den processen ständigt fortgår: att vi formulerar medvetandegörande frågor, att vi prövar tentativa svar, att vi kritiskt granskar vad som görs och vad som inte görs. Förhoppningsvis kan skriften stimulera till detta.

